

Obsah

Úvod.....	7
Cíle.....	9
Teoretická část.....	10
1. Statistiky týkající se cizinců.....	10
1.1 Počty zahraničních studentů v České republice.....	10
1.2 Cizinci na základních školách v České republice podle státního občanství.....	11
1.3 Cizinci na středních školách v České republice podle státního občanství.....	11
1.4 Cizinci na vysokých školách v České republice podle státního občanství.....	11
2. Právní předpisy k problematice cizinců.....	12
2.1 Definice pojmu cizinec.....	12
2.2 Obecné informace.....	12
2.3 Školský zákon.....	14
3. Systém vzdělávání cizinců v České republice.....	17
3.1 Definice pojmu dítě - cizinec.....	17
3.2 Obecné informace.....	17
3.3 Třída pro jazykovou přípravu.....	18
3.4 Státní integrační program.....	18
3.5 Koncepce integrace cizinců na území České republiky.....	18
4. Systém vzdělávání cizinců ve vybraných zemích.....	20
4.1 Švédsko	20
4.2 Německo.....	21
4.3 Francie.....	22
4.4 Velká Británie.....	24
5. Multikulturní výchova.....	27
5.1 Cíle multikulturní výchovy.....	27
5.2 Vymezení a definice pojmu	27
5.3 Realizace multikulturní výchovy.....	28
5.4 Přístupy k multikulturní výchově.....	29
5.5 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.....	31
Praktická část.....	33

1. Cíl výzkumu.....	33
1.1 Metody výzkumu.....	33
1.2 Výzkumný vzorek.....	33
1.3 Analýza dat.....	34
2. Analýza výsledků.....	36
2.1 Otázka č. 1: Kolik dětí - cizinců je vyučováno na vaší škole?.....	36
2.2 Otázka č. 2: Jaké jsou tyto děti národnosti?.....	37
2.3 Otázka č. 3: Jak vaše škola pomáhá těmto dětem překonávat překážky nového prostředí?.....	38
2.4 Otázka č. 4: Je u vás možná výuka českého jazyka nad rámec povinného vzdělávání?.....	39
2.5 Otázka č. 5: Jakým jazykem komunikujete s dětmi, které mluví špatně česky?.....	40
2.6 Otázka č. 6: Závisí míra ochoty pomoci dítěti - cizinci spíše na osobním rozhodnutí učitele, nebo je jeho povinností danou vedením školy?.....	41
2.7 Otázka č. 7: Používáte nějaký oficiální manuál při začleňování dětí - cizinců?.....	42
2.8 Otázka č. 8: Jaké národnostní skupiny se dle Vašeho názoru nejlépe a nejrychleji přizpůsobují výukovým nárokům českého školství?.....	43
2.9 Otázka č. 9: Zaznamenali jste nějaké rozdíly ve výuce mezi dětmi - cizinci a českými dětmi? Pokud ano, jaké? (pracovní tempo, pracovní nároky, svědomitost, aktivita apod.).....	44
2.10 Otázka č. 10: Spatřujete rozdíly v chování mezi dětmi různých národnostních skupin? Jsou některé problémovější než jiné?.....	45
2.11 Otázka č. 11: Navštěvují tyto děti zájmové kroužky pořádané vaší školou? Pokud ano, které nejčastěji?.....	46
3. Diskuze.....	47
Závěr.....	50
Seznam použitých pramenů	52
Seznam příloh.....	55

Úvod

„Migrace je přirozený jev, který lidstvo provází již od prvopočátku. Odchod ze své země původu a usazení se v zemi nové s sebou nese mnohá specifika, která ovlivňují životy nově příchozích i dlouhodobě usazených obyvatel. Jedním z nich je odlišný mateřský jazyk, který je zpočátku zásadní bariérou ve vzájemné komunikaci, ale například i odlišné kulturní vzorce, zvyklosti, pravidla apod., které způsobují mnohá nedorozumění. Nemalou měrou také životy cizinců u nás ovlivňuje zákon o pobytu cizinců, stejně jako školský zákon. Samozřejmě také není devítiletá povinná školní docházka ve všech zemích původu.“¹

Téma „Dítě - cizinec v české škole“ jsem si zvolila právě z toho důvodu, že migrace je i dnes velice aktuálním tématem. Především mě zajímá, jaký má přístup k dětem-cizincům vedení škol a učitelé sami. Je totiž důležité vhodné začleňování těchto dětí do třídního kolektivu s ohledem na individualitu a kulturu daného dítěte a překonávání bariér ve vzájemné komunikaci.

„Obecně je migrace do nového prostředí považována za velmi závažný akt, hluboce zasahující do života člověka. „Stres z migrace“ je mnohdy přirovnáván k situacím, jimž člověk musí čelit např. v případě úmrtí blízkého člena rodiny, rozvodu nebo při velkém osobním zadlužení.“ (ŠÍŠKOVÁ, T., 2001, s. 23) Vstup nového žáka - cizince do třídy tedy není snadný ani pro dítě samotné, ani pro jeho učitele. Pedagog se musí vyrovnávat s novými situacemi a umět na ně patřičně reagovat. Naštěstí je dnes informovanost učitelů daleko větší a lepší, než tomu bylo před lety. V současnosti mají k dispozici širokou škálu knih, pořádají se různá školení a dokonce byla v Praze založena i speciální knihovna, zabývající se tématem multikulturní výchovy.

Práce je rozdělena na dvě části- na část teoretickou a na část praktickou. V teoretické části čtenáře seznámím se statistikami, s právními předpisy cizinců, umožním mu porovnávat vzdělávací systémy nejen v České republice, ale i ve vybraných evropských zemích. Taktéž ho uvedu do problematiky multikulturní výchovy.

V praktické části předložím výsledky svého výzkumu, ve kterém jsem zjišťovala, jak

¹ *Migrace aneb kdo a odkud přichází do ČR* [online]. Praha : Meta o.s., 2009. [cit. 2010-12-3]. Dostupné na WWW: <<http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/kdo-jsou-nove-prichozi>>

některé základní školy přistupují k dětem – cizincům, a zda učitelé spatřují rozdíly mezi dětmi různých národností. Pro svůj výzkum jsem užila formy dotazníku. Použité otázky jsou otevřené, aby měl respondent možnost se k dané otázce vyjádřit vlastními slovy a sdělit mi svůj názor.

Cíle práce

Obecným cílem mé práce je objasnit a ukázat veřejnosti přístup základních škol a učitelů k dětem - cizincům.

Cílem teoretické části je:

- a) uvést čtenáře do problematiky cizinců v České republice

Zaměřila jsem se na legislativu upravující pobývání cizinců na území ČR, a to nejen z hlediska obecných informací, ale především, jak zasahuje do oblasti vzdělávání.

- b) seznámit čtenáře se školskými systémy ve vybraných zemích a s pojmem multikulturní výchova

Většina lidí v ČR zná systém českého školství a školský zákon pouze omezeně a jen zlomek ví, jak pomáhají dětem - cizincům nejen české školy, ale i školy evropské. Právě z tohoto důvodu jsem se snažila uvést ve své práci informace o dalších čtyřech vybraných zemích, aby měl čtenář možnost porovnávat a mohl si vytvořit svůj vlastní názor.

Cílem praktické části je:

- a) zjistit, jak české základní školství pomáhá dítěti - cizinci překonávat počáteční obtíže při výuce a začlenění se do kolektivu

- b) vyhodnotit, zda učitelé vidí rozdíly ve výuce (pracovní tempo, pracovní nároky, svědomitost, aktivita apod.) a v chování mezi dětmi různých národností

Teoretická část

1. Statistiky týkající se cizinců

Podle poslední dostupné statistiky vydané Českým statistickým úřadem ke dni 30. 9. 2010 v České republice převažují migranti z pěti zemí, a to z Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Ruska a Polska. K tomuto dni bylo v České republice 187840 cizinců s trvalým pobytem a 237728 cizinců zde mělo některý z typů dlouhodobých pobytů nad 90 dnů („tj. *přechodné pobyty občanů EU a jejich rodinných příslušníků, dále víza nad 90 dnů a povolení k dlouhodobému pobytu občanů zemí mimo EU.*“²)

V současné době (data k 30. 9. 2010) v České republice žije cca 60605 Vietnamců, z toho 36434 zde má trvalý pobyt, Rusů cca 31297, z toho 13445 zde má trvalý pobyt a Poláků cca 18328 a 10980 z nich má zde trvalý pobyt.

Z hlediska krajů žije nejvíce cizinců na území Prahy (147893 lidí), druhým nejpočetnějším krajem je Středočeský kraj (cca 57808 lidí) a na třetím místě je Jihomoravský kraj (36326). (Dle statistiky z 30. 9. 2010)

1.1 Počty zahraničních studentů v České republice

Ve školním roce 2009/2010 studovalo na českých školách celkem 60 795 zahraničních žáků a studentů. Z tohoto počtu bylo 32 217 žáků/studentů ze zemí Evropské unie, 14 818 z ostatních evropských zemí a 13 760 bylo z ostatních zemí světa.

Ve školním roce 2009/2010 navštěvovalo v České republice :

- 3 963 cizinců mateřské školy
- 13 839 cizinců základní školy
- 8 018 cizinců střední školy a konzervatoře
- 349 cizinců vyšší odborné školy
- 34 629 cizinců vysoké školy³

² *Počet cizinců v ČR* [online]. Praha : ČSÚ, 2010. [cit. 2010-12-5]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>

³ *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2010-12-5] Dostupné na WWW: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>

1.2 Cizinci na základních školách v České republice podle státního občanství

Ve školním roce 2009/2010 navštěvovalo základní školy 3 171 Vietnamců, následováni byli 3 170 Ukrajinci, 2 805 Slováky, 1 161 Rusy a 445 Mongoly.

1.3 Cizinci na středních školách v České republice podle státního občanství

Stejně jako u základních škol, i na středních školách převažují Vietnamci (2 168 žáků), dále následují Ukrajinci (1 802 žáků), Slováci (1 419 žáků) a Rusové (766 žáků).

1.4 Cizinci na vysokých školách v České republice podle státního občanství

Největší počet cizinců u nás nalezneme v oblasti vysokoškolského vzdělávání. Ve školním roce 2009/2010 navštěvovalo v České republice vysoké školy nejvíce studentů ze Slovenska, a to 22 269, následováni byli Rusy s 2 256 studenty, 1 366 Ukrajinci, 749 Vietnamci a 663 studenty z Kazachstánu.⁴

⁴ *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2010-12-6] Dostupné na WWW: < http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf >

2. Právní předpisy k problematice cizinců

„Pro úplné pochopení právní úpravy postavení a ochrany národnostních menšin je důležité nejprve odlišit, s jakými kategoriemi osob se můžeme setkat na území našeho státu, kdy odlišujícím prvkem je právě vztah k České republice. Toto rozdělení lidských bytostí vyplývá z mezinárodního práva veřejného, stejně tak jako z českého právního řádu a se stejným rozlišováním se setkáme v kterékoli jiné zemi.“ (ŠIŠKOVÁ, T., 2001, s. 31)

2.1 Definice pojmu cizinec

Dle zákona České republiky se za cizince považuje fyzická osoba, která nemá české státní občanství. *„V České republice je nabytí a pozbytí státního občanství řešeno zákonem č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky a dále zákonem č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů“*

(HÁDKOVÁ, M. ; ČAKIRPALOĞLU, I., 2008, s.5)

2.2 Obecné informace

Podmínky vstupu a pobytu cizinců upravuje zákon o pobytu cizinců na území České republiky (č. 326/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů). *„Tento zákon se nevztahuje na azylanty a osoby, které o azyl požádaly. Zákon se naopak vztahuje na občany EU, pro něž zavedla euronovela v roce 2002 zvýhodněné podmínky získání přechodného a trvalého pobytu. Zákon upravuje finanční prostředky vyžadované po cizincích při pobytu na území ČR, jmenuje podmínky udělení, prodloužení a zániku víz do devadesáti dnů, víz nad devadesát dnů a víz za účelem strpění a dočasné ochrany, pojednává o podmínkách trvalého pobytu, věnuje se cestovním dokladům a cestovním průkazům totožnosti, umožňuje správní vyhoštění a definuje rozdělení kompetencí v rámci státní správy, tj. mezi cizineckou policií, pohraniční policií a ministerstvem zahraničí.“ (Nečitelní cizinci: Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku, 2003, s. 83)*

K provedení některých ustanovení cizineckého zákona jsou vydány prováděcí předpisy:

-vyhláška č.368/1999 Sb. v platném znění, kterou se stanoví náležitosti a počty fotografií vyžadovaných podle zákona o pobytu cizinců.

-vyhláška č. 274/2004 Sb. v platném znění, kterou se stanoví seznam nemocí, které by mohly ohrozit veřejné zdraví, a seznam nemocí a postižení, které by mohly závažným způsobem ohrozit veřejný pořádek.

-vyhláška č. 446/2005 Sb. v platném znění, kterou se stanoví okruh cizinců, kteří mohou pobývat v tranzitním prostoru mezinárodního letiště na území České republiky pouze na základě uděleného letištního víza. Poslední novela, účinná od 5. 4. 2010.

-vyhláška č. 447/2005 Sb. v platném znění, kterou se stanoví výše nákladů na ubytování, stravování a přepravu po území České republiky cizince zajištěného za účelem správního vyhoštění.

-vyhláška č. 415/2006 Sb. v platném znění, kterou se stanoví technické podmínky a postup při pořizování a dalším zpracovávání biometrických údajů obsažených v nosiči dat cestovního dokladu.

-vyhláška č. 461/2008 Sb. v platném znění, kterou se stanoví seznam zemí, jejichž státní příslušníci jsou oprávněni požádat o vydání zelené karty

-vyhláška č. 462/2008 Sb. v platném znění, kterou se stanoví seznam zemí, jejichž státní příslušníci jsou oprávněni požádat o udělení víza, vydání povolení k dlouhodobému nebo trvalému pobytu pouze na zastupitelském úřadu ve státě, jehož je cizinec občanem, popřípadě, jenž vydal cestovní doklad, jehož je cizinec držitelem, nebo ve státě, ve kterém má cizinec povolen dlouhodobý nebo trvalý pobyt

Podmínky vstupu a pobytu cizinců jsou dále upraveny přímo závaznými předpisy ES/EU (od vstupu ČR do Schengenu dne 21. prosince 2007 rovněž přímo závazné schengenské předpisy).

„Podmínky vstupu a pobytu na území ČR jsou odlišné pro následující skupiny cizinců:

-občané Evropské unie (tzv. osoby požívající právo Společenství na volný pohyb) – stejný režim je uplatňován vůči občanům Islandu, Norska, Lichtenštejnska a Švýcarska

- občané třetích zemí - rodinní příslušníci občanů Evropské unie (tzv. osoby požívající právo Společenství na volný pohyb) – stejný režim je uplatňován vůči rodinným příslušníkům občanů Islandu, Norska, Lichtenštejnska a Švýcarska

- občané třetích zemí“⁵

Dále se zde pobyt cizinců řídí právními předpisy EU/ES. V oblasti víz se jedná především o nařízení Rady (ES) č. 539/2001 (ve znění pozdějších předpisů), které stanoví seznam třetích zemí, jejichž státní příslušníci musí mít vízum při překročení vnějších hranic. Také stanoví seznam zemí, jejichž státní příslušníci jsou od vízové povinnosti osvobozeni.

2.3 Školský zákon

1. ledna 2008 nabyla účinnosti novela zákona č. 561/ 2004 Sb., kterou se nově upravují pravidla přístupu cizinců ke školským službám a vzdělávání. Tento zákon byl později změněn zákonem č. 343/2007 Sb.

Jako „průkopnickou“ novelu lze uvést tu, která vstoupila v platnost dne 1. 1. 2008, jelikož *„zajišťuje rovný přístup žákům plnicím povinnou školní docházku v základních školách, nižších stupních gymnázií a odpovídajících ročníků konzervatoře jak k základnímu vzdělávání, tak ke školnímu stravování a školským službám (tedy např. školní družině). Tento rovný přístup je zaručen všem dětem bez ohledu na to, z jaké země pocházejí, a to i v případech, kdy není prokázána legalita pobytu dětí na našem území. Finanční prostředky jsou přidělovány školám na všechny žáky, včetně cizinců. Základní školy při přijímání dětí cizinců již nemají právo posuzovat oprávněnost jejich pobytu na území naší republiky.“⁶*

Úplné znění zákona č. 561/2004 bylo vyhlášeno 2. září 2008 a zohledňuje všechny změny zákona, které nabyly účinnosti do tohoto data.

⁵ Podmínky vstupu a pobytu cizinců na území české republiky [online]. Praha : Ministerstvo vnitra. [cit. 2010-12-7]. Dostupné na WWW: < <http://www.mvcr.cz/clanek/podminky-vstupu-a-pobytu-cizincu-na-uzemi-ceske-republiky-701621.aspx>>

⁶ Věstník Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Praha, červen 2008, s. 22

Specifika vzdělávání cizinců upravuje zejména § 20 školského zákona:

„(1) Občané Evropské unie a jejich rodinní příslušníci mají přístup ke vzdělávání a školským službám podle tohoto zákona za stejných podmínek.

(2) Osoby, které nejsou uvedeny v odstavci 1, mají za stejných podmínek jako občané Evropské unie přístup:

a) k základnímu vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, pokud pobývají na území České republiky,

b) ke školnímu stravování a k zájmovému vzdělávání poskytovanému ve školském zařízení pro zájmové vzdělávání v pravidelné denní docházce, pokud jsou žáky základní školy, odpovídajícího ročníku střední školy nebo odpovídajícího ročníku konzervatoře,

c) ke střednímu vzdělávání a vyššímu odbornému vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, pokud pobývají oprávněně na území České republiky,

d) k předškolnímu vzdělávání, základnímu uměleckému vzdělávání, jazykovému vzdělávání a ke školským službám podle tohoto zákona, pokud mají právo pobytu na území České republiky 13) na dobu delší než 90 dnů 13a), popřípadě pokud jsou osobami oprávněnými pobývat na území České republiky za účelem výzkumu 13b), azylanty, osobami požívajícími doplňkové ochrany 13c), žadateli o udělení mezinárodní ochrany 13d) nebo osobami požívajícími dočasné ochrany 13e).

(3) Osoby uvedené v odstavci 2 písm. c) a d) se stávají dětmi, žáky nebo studenty příslušné školy nebo školského zařízení za podmínek stanovených tímto zákonem, pokud řediteli školy nebo školského zařízení prokáží nejpozději při zahájení vzdělávání nebo poskytování školských služeb oprávněnost svého pobytu na území České republiky. Oprávněnost pobytu na území České republiky se prokazuje dokladem podle zvláštního právního předpisu 13f).

(4) Osobám, které nejsou státními občany České republiky a získaly předchozí vzdělání v zahraniční škole, se při přijímacím řízení ke vzdělávání ve středních a vyšších odborných školách promíjí na žádost přijímací zkouška z českého jazyka, pokud je součástí přijímací zkoušky. Znalost českého jazyka, která je nezbytná pro vzdělávání v daném oboru vzdělání, škola u těchto osob ověří rozhovorem.

(5) Pro žáky, kteří jsou dětmi osoby se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie a kteří na území České republiky, kde taková osoba vykonává nebo vykonávala

pracovní činnost v pracovněprávním vztahu nebo samostatně výdělečnou činnost, nebo na území České republiky studuje, anebo získala právo pobytu na území České republiky z jiného důvodu 13) dlouhodobě pobývají a kteří plní povinnou školní docházku podle tohoto zákona, zajistí krajský úřad příslušný podle místa pobytu žáka ve spolupráci se zřizovatelem školy

a) bezplatnou přípravu k jejich začlenění do základního vzdělávání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků,

b) podle možností ve spolupráci se zeměmi původu žáka podporu výuky mateřského jazyka a kultury země jeho původu, která bude koordinována s běžnou výukou v základní škole.

(6) Krajský úřad zajistí přípravu pedagogických pracovníků, kteří budou uskutečňovat vzdělávání podle odstavce 5.

(7) Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem formu, obsah a organizaci bezplatné přípravy podle odstavce 5 písm. a).“⁷

⁷ Česká republika. Sbírka zákonů : Česká republika. In *Sbírka zákonů č. 317/2008*. 2008, 2008, částka 103, č. 317, s. 4833-4834.

3. Česká republika

3.1 Definice pojmu dítě - cizinec

Pojem dítě - cizinec se většinou používá pro děti, jejichž rodiče nejsou občany České republiky.

Tento pojem bohužel ale nerozlišuje mezi tím, zda žák právě přicestoval, nebo jestli se v České republice již s rodinou trvale usadil. Trvale usazené děti totiž mají výhodu v tom, že se v novém prostředí orientují daleko lépe než „nováčci“. *„Zároveň je tento pojem indiferentní k míře znalosti češtiny, která je pro cizince a vzájemné porozumění pochopitelně velice důležitá a její znalost či neznalost je pro jejich kategorizaci také podstatná.“*⁸

Z pedagogického hlediska bychom však měli tyto děti spíše označovat jako žáky s odlišným mateřským jazykem, protože tento název „...lépe naznačuje zásadní problém těchto žáků vyžadující změněný pedagogický přístup.“⁹

3.2 Obecné informace

Při zařazování dětí cizích státních příslušníků do školy se obecně přihlíží k věku žáka, k úrovni předchozího vzdělání a ke znalosti českého jazyka.

*„Při hodnocení žáků, kteří nejsou státními občany ČR a plní v České republice povinnou školní docházku, se k této skutečnosti (znalosti českého jazyka) přihlíží. Vždy se k ní přihlíží při hodnocení výsledků v českém jazyce a literatuře po tři po sobě jdoucí pololetí po zahájení docházky do české školy.“*¹⁰

Děti žadatelů o mezinárodní ochranu docházejí do škol, které se nacházejí v místě pobytových azylových zařízení. V předškolním věku a v době mimo školní výuku mají tyto děti k dispozici takzvaná dětská centra, která částečně slouží jako mateřská škola a jsou součástí azylových zařízení. V poslední době jsou častým jevem děti cizích státních příslušníků, které nemají žádný doprovod (rodiče, rodinu apod.). Z tohoto důvodu byla v roce

⁸ *Žáci-cizinci* [online]. Praha : Meta o.s., 2010. [cit. 2011-1-9]. Dostupné na WWW: < <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-odkud-prichazi-do-cr/zaci-cizinci> >

⁹ *Žáci-cizinci* [online]. Praha : Meta o.s., 2010. [cit. 2011-1-9]. Dostupné na WWW: < <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-odkud-prichazi-do-cr/zaci-cizinci> >

¹⁰ *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-15] Dostupné na WWW: < http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf >

2006 vypracována a schválena „Koncepte péče o ohrožené děti a děti žijící mimo vlastní rodinu“. Došlo také k otevření nového diagnostického a pobytového zařízení „Zařízení pro děti - cizince“.¹¹

3.3 Třída pro jazykovou přípravu

Děti neznalé českého jazyka mohou docházet do „třídy pro jazykovou přípravu“, kterou může navštěvovat nejvíce deset žáků. Žák v této třídě musí absolvovat nejméně sedmdesát vyučovacích hodin po dobu nejvýše šesti měsíců školního vyučování. Obsah a metody vzdělávání jsou přizpůsobovány potřebám jednotlivých žáků. V zásadě je obsah určen očekávanými výstupy vzdělávacího oboru „Cizí jazyk v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání“. Po absolvování této výuky žák získává osvědčení.

3.4 Státní integrační program

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy realizuje formu bezplatného jazykové kurzu v oblasti vytváření předpokladů pro získání znalostí českého jazyka. Tento program byl vytvořen s cílem pomoci osobám požívajícím doplňkové ochrany a azylantům při zajišťování jejich začlenění do společnosti.¹²

3.5 Koncepte integrace cizinců na území České republiky

Koncepte byla přijata usnesením Vlády České republiky v prosinci 2000 a je zaměřena na cizince z třetích zemí, kteří mají na území České republiky trvalý či dlouhodobý pobyt. Tato koncepte konkretizuje opatření na podporu integrace cizinců, formuluje úkoly jednotlivých ministerstev a dalších institucí a orgánů v oblasti integrace cizinců a určuje cílovou skupinu, k níž opatření směřují. Ministerstvu práce a sociálních věcí je svěřena koordinační role při realizaci této koncepte.

V rámci Koncepte integrace cizinců na území České republiky a na základě aktualizovaného planu integrační politiky Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na období 2004–2006 vyhlašovalo každoročně tematické oblasti projektů, na něž byly na základě příslušných usnesení vlády poskytovány finanční prostředky. Byly to:

¹¹ *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-15] Dostupné na WWW: < http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>

¹² tamtéž

- projekty k podpoře multikulturní výchovy dětí a mládeže;
- projekty na podporu výuky českého jazyka jako cizího jazyka;
- studie zaměřené k problematice vzdělávání migrujících cizinců, uspořádání seminářů ke vzdělávání cizinců.

4. Systém vzdělávání cizinců ve vybraných zemích

4.1 Švédsko

Mnoho obcí ve Švédsku nabízí dětem, které nenavštěvují mateřskou školu, tzv. „otevřené mateřské školy“. Výuka zde probíhá několik hodin denně a mohou se jí zúčastnit nejen děti, ale i jejich rodiče. Tyto hodiny poskytují rodinám jakýsi první krok při začleňování se do švédského společenského života.

Některé obce také využívají speciální jazykové mateřské školy tzv. språkförskolor. V praxi to znamená, že děti ze zahraničí mají možnost se zde učit každý den dvě až tři hodiny švédský jazyk.

Obě tato nařízení jsou bezplatná.

Dětem-azylantům a dětem, které mají povolení k pobytu, je většinou obcí nabízena možnost vzdělávání se v tzv. přijímací třídě. Žáci se zde učí švédštinu a švédské realie. Výuka předmětů se zakládá na úrovni předchozích znalostí.

Pokud je individuální úroveň vzdělání žáka a jeho znalost švédštiny na dobré úrovni, přestupuje do běžné třídy, kde je v kolektivu stejně starých žáků a má stejné učební osnovy jako ostatní.

Po dobu docházky na základní nebo střední školu mohou žáci, jejichž mateřský jazyk není švédština, navštěvovat hodiny švédštiny jako druhého jazyka. Tento předmět má své vlastní osnovy a je rovnocenný klasické výuce švédštiny.

Tyto děti mají také právo na výuku předmětu „Studium mateřského jazyka“. Tento předmět je vyučován v rodném jazyce žáků a má vlastní učební osnovy, které zahrnují výuku literatury, historie a kultury země, odkud pocházejí.

Obce nejsou povinné zajistit výuku ve dvou případech, a to pokud nemají k dispozici vhodného učitele, nebo pokud je počet žáků, kteří by tuto výuku využívali menší než pět.¹³

Výjimku tvoří jazyky národnostních menšin ve Švédsku- sami, finština, meänkieli, jidiš a romsky Chib. Žáci, jejichž mateřským jazykem je jeden z těchto pěti, mají právo na výuku v jejich mateřském jazyce a to i v případě, že je počet těchto žáků menší než pět.

¹³ *Organisation of the education system in Sweden 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-15]. Dostupné na WWW: < http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/SE_EN.pdf>

Žáci, kteří potřebují dodatečnou pomoc při výuce, mají k dispozici studijního asistenta, který jim prostřednictvím odborného učitele pomáhá se švédštinou či s jejich mateřským jazykem. Tento dozor často využívá skupinových sezení, kde spolu s žáky zpracovává speciální úkoly, ale také pomáhá jednotlivým žákům během pravidelné výuky.

4.2 Německo

Na děti v předškolním věku se zaměřují Centra denní péče, která jsou považována za součást vzdělávacího systému. Podle Child and Youth Welfare Act (*Kinder und Jugendhilfegesetz*) z roku 1990 mají Centra denní péče podporovat rozvoj dítěte. Kromě toho je toto centrum určeno k podpoře a k doplnění výchovy dítěte. Pomáhá také rodičům v lepším sladění zaměstnání s výchovou dětí. Tato centra mají být ohleduplnější vůči sociálnímu, emocionálnímu, tělesnému a duševnímu vývoji dítěte.

Při vzdělávání a péči o děti musí být samozřejmě brán ohled na jednotlivé věkové a vývojové etapy dítěte, jazykové schopnosti, životní situace, zájmy a je nutné zohledňovat etnický původ dětí.¹⁴

Velmi důležité je, aby si cizinci zlepšili co nejdříve své jazykové dovednosti, pokud možno již v mateřské škole. Z tohoto důvodu je v současné době rozvíjena řada metodických nástrojů pro diagnostiku a zlepšování jazykových znalostí.

Důležitým nástrojem je v tomto ohledu posouzení stadia jazykových znalostí před vstupem dítěte na školu. Jsou-li tyto znalosti omezené, je nezbytné, aby dítě absolvovalo následné podpůrné jazykové kurzy. Tato a další opatření jsou navržena tak, aby podporovala zejména děti z rodin migrantů. Zároveň slouží i jako kompenzace sociálních nevýhod.

Pro zařízení, ve kterých tyto rodiny žijí, mají být poskytnuty další finanční prostředky. Vzrůstá také počet vychovatelů z řad migrantů, jejichž vyškolení má být věnována velká pozornost.

Školám s větším počtem dětí a mladých lidí-migrantů by měly být poskytovány dostatečné finanční prostředky pro zvýšení počtu učitelů pocházejících z řad migrantů a učitelům němčiny jako druhého jazyka. Na podporu integrace dětí a mladých lidí - migrantů běží na školách různé podpůrné programy, které mají za cíl pomoci jim naučit se německy a

¹⁴ *Organisation of the education system in Germany 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-16]. Dostupné na WWW: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/DE_EN.pdf>

získat kvalifikaci.

Programy pro integraci dětí a mladých lidí z rodin migrantů do německých škol jsou v každé spolkové zemi organizovány různě:

a) existují přípravné třídy pro děti a mladé lidi z rodin migrantů, kteří nemají dostatečné znalosti němčiny a německých reálií

b) fungují zde speciální třídy, které kombinují výuku základních předmětů s intenzivní výukou německého jazyka

c) jsou zde dvojjazyčné třídy, v nichž je výuka prováděna v rodném jazyce a němčině

d) existují intenzivní kurzy němčiny jako cizího jazyka

e) je nabízena speciální výuka německého jazyka pro děti a mladé lidi z přistěhovaleckých rodin, která probíhá mimo vyučovací dobu. Ta je určena dětem, které jsou již vyučovány v integrovaných třídách s německými dětmi a potřebují zlepšit své znalosti němčiny.

V rámci zachování kulturní identity a podpory dvojjazyčných schopností mohou tyto děti a mladí lidé v některých spolkových zemích navštěvovat doplňující výuku v jejich rodném jazyce. Tato výuka se skládá až z pěti hodin týdně a týká se geografie, historie a kultury jejich rodné země.

V roce 2004 byl realizován pilotní experiment na podporu dětí a mladých lidí z rodin přistěhovalců, jehož cílem byl vývoj, testování a zkoumání inovačních přístupů vedoucích ke zlepšení jejich jazykových schopností. Tento projekt se zaměřil především na podporu jazykových znalostí na základě stanovení jednotlivých jazykových způsobilostí, na kontinuální podporu jazykových schopností, jazykového vzdělávání, na podporu německého jazyka a ostatních jazyků a také na odborné vzdělávání a následný přechod do zaměstnání.¹⁵

4.3 Francie

Vzdělávání cizinců ve Francii upravují školské oběžníky. První oběžníky, kterými se řídily základní školy při vzdělávání cizinců, se datují do 13. ledna a 25. září 1973. Jejich cílem bylo dosáhnout co nejrychlejšího přijetí žáků do běžného vzdělávacího programu, aby

¹⁵ *Organisation of the education system in Germany 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-16]. Dostupné na WWW: < http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/DE_EN.pdf>

nedošlo k jejich vyloučení ze školního společenství. Tyto oběžníky byly důležité pro zachování republikánského principu rovnosti. V roce 1970 tato opatření vedla k vytvoření počátečních tříd a integrovaných nápravných kurzů na základních školách. V roce 1973 přispěly k organizaci sekundárního vzdělávání. Roku 1986 vyšly dva nové oběžníky, které znovu zdůraznily požadavek znalosti francouzského jazyka pro děti - cizince, jelikož jim tato znalost usnadní přijetí do místních škol a jejich přístup ke vzdělávání.

Pokud jde o přístup k veřejným školským službám, současná francouzská legislativa netoleruje diskriminaci mezi francouzskými státními příslušníky a žáky cizí státní příslušnosti.

Dne 25. dubna 2002 byl vydán oběžník č. 2002-102 s názvem "Poslání a organizace akademických center pro školení nově příchozích a cestování děti ". Střediska, jimiž se zabývá tento oběžník, jsou navržena tak, aby poskytovala lidem veškeré informace (jak z hlediska množství, tak z hlediska kvality) a dopomohly tím k nalezení řešení pedagogických problémů.

Ze dne 20. března 2002 je oběžník č. 2002-063 o zápise a školních podmínkách pro žáky cizích národností na základních a středních školách. Tento oběžník je spíše „technický“, ale je v souladu se silnou francouzskou tradicí, která upřednostňuje vzdělání před jinými právními úvahami.

Oběžník č. 86 do 119 ze dne 13. března 1986 se zabývá výukou francouzštiny pro nově příchozí žáky ze zahraničí.

Oběžník č. 86 do 120 ze dne 13. března 1986 se týká přijímání a integrace žáků - cizinců do škol, gymnázií a lyceí.

Oběžník č. 79 do 158 ze dne 16. května 1979 byl vydaný pro potřebu vytvoření komise pod vedením inspektora akademie (tj. školská správní jednotka), která poskytuje jazykové a kulturní kurzy určené dětem přistěhovalců.¹⁶

Povinná školní docházka se vztahuje i na žáky cizí státní příslušnosti. Odmítnout zapsat dítě - migranta na školu musí být odůvodněno například pedagogickými důvody.

Ministr národního vzdělávání a ministr pro přistěhovalectví, národní identitu a

¹⁶ *Organisation of the education system in France 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-18]. Dostupné na WWW: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/FR_EN.pdf>

všeobecný rozvoj podporují experimentální operace, které jsou určené pro zahraniční a přistěhovalecké rodiny.

Současnou nabídku lokálních experimentů zvyšuje operace nazvaná „Otevřete školy rodičům pro úspěšnou integraci“. Je součástí programu akcí „Rámcové dohody pro podporu úspěchů při vzdělávání a rovných příležitostí pro mladé přistěhovance“, podepsané dne 27. prosince 2007 mezi ministerstvem školství, ministerstvem imigrace, národní identity a všeobecného rozvoje, ministerstvem bydlení a městských záležitostí, Národní agenturou pro přijímání cizinců a migraci a Národní agenturou pro sociální soudružnost a rovné příležitosti. Je zaměřena na zahraniční nebo přistěhovalecké rodiny, tj. rodiče, kteří se narodili v zahraničí a jejichž děti jsou již francouzskými státními příslušníky, a zakládá se na jejich dobrovolné účasti. Seznamuje rodiče se školou jako institucí pomáhající zvládnout francouzský jazyk usnadňující integraci jich samotných i jejich dětí do francouzské společnosti.¹⁷

4.4 Velká Británie

Anglie

Všechny děti navštěvující místní školy, musí být v Anglii vzdělávány přiměřeně svému věku, schopnostem a dovednostem. Právními předpisy je výslovně stanoveno, že dítě nemůže být automaticky definováno jako dítě se speciálními vzdělávacími potřebami jen proto, že jeho mateřským jazykem není angličtina.

Školy mají povinnost se v rámci novely o rasových vztazích z roku 2000 (the Race Relations Act, 2000) zasazovat o to, aby nedocházelo k rasové diskriminaci a naopak se posilovaly vztahy mezi dětmi různých národností. Každá škola má dle zákona povinnost posuzovat vliv své politiky na žáky-cizince. Od této školské politiky se očekává citlivý přístup k potřebám jiných národností, kultur a náboženstvím. Odbor pro děti, školy a rodiny doporučil školám, aby vycházely více vstříc některým specifickým potřebám cizinců v rámci oblékání si školních uniforem, například tím, že muslimské dívky si smějí oblékat jejich typické oděvy a sikhští chlapci mohou nosit jejich tradiční čepice.

V rámci zákona o vzdělávání a inspekci z roku 2006 (The Education and Inspections

¹⁷ *Organisation of the education system in France 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-18]. Dostupné na WWW: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/FR_EN.pdf>

Act, 2006) mají školské orgány podporovat soudružnost mezi žáky. Tento zákon vstoupil v platnost v září 2007 a vyžaduje, aby řídicí orgány školy poskytovaly příležitosti k interakci mezi žáky z různého prostředí. Mají také zvažovat, jak mohou pomoci k soudružnosti komunity a jaké aspekty školní práce mohou podpořit komunitní harmonii a integraci. Tyto pokyny byly vypracovány za pomoci řídicích orgánů.

Vláda vypracovala několik doporučení a pokynů týkajících se osvědčených postupů na podporu škol. Například byl vytvořen návod na podporu učitelů při jejich práci s žadateli o azyl a uprchlíky. Tento návod zahrnuje informace od funkcí místních orgánů až po poradenství v oblasti podpory jednotlivých komunit.

Agentura The Qualifications and Curriculum Development Agency (Agentura pro klasifikaci a kurikulum), vytvořila směrnice s názvem „Cesty k učení pro nově příchozí“, jejichž cílem je poskytnout učitelům rady, jak citlivě reagovat na potřeby nově příchozích dětí-cizinců. Jsou zde obsaženy informace o migraci, dětských právech a nárocích, zemi původu a také zde najdeme pokyny pro školy a učitele na podporu těchto dětí.

Školy v Anglii dostávají dotace na všechny zapsané děti. V roce 1999 byl vypsán grant the Ethnic Minority Achievement Grant, který je zaměřen především na osvojení anglického jazyka dětmi - cizinci. Tímto grantem mohou být financovány různé činnosti včetně programů poradenství a domácí výuky prováděné pracovníky školy, kteří mluví jazykem migrantů a vytváření učebních plánů pro žáky - migranty.

Děti, jejichž rodiče (či rodič) získali státní podporu, mají nárok na školní mléko zdarma a bezplatné školní stravování.¹⁸

V některých obecních školách je nabízena výuka jazyků jako je perština, arabština, čínština, turečtina, urdu nebo gujerati. Mnoho žáků rozvíjí znalosti svého mateřského jazyka v doplňovacích školách. Jsou to dobrovolné organizace poskytující žákům z etnických menšin podporu i mimo běžné vyučování. Tyto doplňovací školy někdy bývají financovány různými charitativními organizacemi nebo místními úřady. K propagaci a podpoře těchto škol bylo

¹⁸ *Organisation of the education system in the United Kingdom- England, Wales and Northern Ireland 2009/2010* [online].

Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-18]. Dostupné na WWW: <

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/UN_EN.pdf

v Anglii dokonce zřízeno Národní informační centrum.

Wales

Otázka přistěhovalectví a státní politiky spadá pod vládu Spojeného království, takže Wales obecně za tuto problematiku neodpovídá. Velšská vláda však poskytuje granty na podporu všech žáků - cizinců, včetně cestovatelů, žadatelů o azyl a především těch, pro které není anglický nebo velšský jazyk mateřským jazykem.

V červenci 2007 došlo ke sloučení příspěvkových organizací the Ethnic Minority Achievement Grant a the Grant for Asylum Seeker Education do jedné organizace Minority Ethnic Achievement Grant. Tato organizace má za cíl získat co nejvíce finančních prostředků, z kterých by mohly čerpat místní úřady při řešení problémů souvisejících se zlepšováním vzdělávacích příležitostí pro členy etnických skupin, zejména pro ty, kteří potřebují specializované učitele jazyků a vícejazyčné asistenty.¹⁹

Severní Irsko

Také zde spadá otázka přistěhovalectví a státní politiky pod vládu Spojeného království.

Služba Inclusion and Diversity Service (založeno v dubnu 2007) zde podporuje děti - cizince prostřednictvím tlumočnických a překladatelských služeb, poskytuje jim také doškolovací a výukové materiály. Dále se zaměřuje na oblasti mezikulturního povědomí, vývoj a produkci dvojjazyčných textů a vytváření jazykového evropského portfolia na základních a středních školách apod.

V dubnu 2009 vyšel politický dokument nazvaný „Every School a Good School: Supporting newcomer pupils“ („Každá škola Dobrá škola: Podpora žáků-nováčků“) stanovující, jak mají být podporováni nově příchozí žáci.

¹⁹ *Organisation of the education system in the United Kingdom- England, Wales and Northern Ireland 2009/2010* [online].

Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-18]. Dostupné na WWW: <

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/UN_EN.pdf

5. Multikulturní výchova

„Multikulturní výchova je edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupiny žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat. Provádí se na základě různých programů ve školách a v mimoškolních zařízeních, v osvětových akcích, v reklamních kampaních, v politických opatřeních. Jsou s ní spojovány velké naděje i značné finanční prostředky, ale její skutečné efekty nejsou spolehlivě prokazovány.“ (PRŮCHA, J., 2006, S. 15)

5.1 Cíle multikulturní výchovy

Cíle multikulturní výchovy popisuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání takto: *„Multikulturní výchova zprostředkovává poznání vlastního zakotvení a porozumění odlišným kulturám. Rozvíjí smysl pro spravedlnost, solidaritu a toleranci, vede k chápání a respektování neustále se zvyšující sociokulturní rozmanitosti.“* (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2004, s. 87)

5.2 Vymezení a definice pojmu

V rámci základního vzdělávání umožňuje multikulturní výchova žákům seznamovat se s rozmanitostí různých kultur, jejich hodnotami a tradicemi. Díky tomu si žáci mohou lépe uvědomovat svou vlastní kulturní identitu, hodnoty a tradice.

Multikulturní výchova však není výchovou v pravém slova smyslu. Tento název vznikl v 90. letech minulého století z anglického názvu multicultural education, přičemž slovo education má další významy (edukace, pedagogika), nejen výchovu. Prioritní složku multikulturní výchovy představuje samotné vzdělávání, neboť je to proces založený na znalostech.

Tato výchova musí být postavena na vědeckých základech (výzkumech a teoriích), zároveň však musí působit na zakořeněné hodnoty a postoje příslušníků etnických skupin, i příslušníků majority.

Někteří odborníci rozlišují společnost s multikulturním a interkulturním charakterem, a to na základě postoje majoritní skupiny k menšinám.

Multikulturní společnost je tvořena přítomností různých sociálních, náboženských a etnických skupin. Menšiny v této společnosti nejsou rovnoprávně akceptovány a ceněny, ale spíše pouze pasivně tolerovány.

„Interkulturní společnost naproti tomu aktivně podporuje vzájemné vztahy mezi majoritou a menšinovými skupinami. Základními stavebními kameny interkulturní společnosti je respekt k odlišnostem, vzájemná tolerance, rovnost příležitostí, konstruktivní řešení konfliktů a aktivní úsilí o vyvarování se negativních předsudků a stereotypů.“ (ŠIŠKOVÁ, T., 1889, S. 33)

5.3 Realizace multikulturní výchovy

Tato realizace probíhá hlavně ve školním vyučovacím procesu v rámci různých předmětů, ve kterých jsou dětem předkládány různé informace o jiných kulturách (například popis znaků jiných kultur, děti mají být k cizincům tolerantní, atd.). *„Blízkou vazbu má zejména na vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a společnost, Informační a komunikační technologie, Umění a kultura, Člověk a zdraví, z oblasti Člověk a příroda se dotýká především vzdělávacího oboru Zeměpis. Vazba na tyto oblasti je dána především tématy, která se zabývají vzájemným vztahem mezi příslušníky různých národů a etnických skupin.“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2004, s. 88)*

Multikulturní výchova je momentálně velmi aktuálním tématem a z tohoto důvodu jsou celorepublikově pořádány různé akce, které mají za cíl ukázat veřejnosti problematiku multikulturalismu. Jsou to akce různého charakteru jako projekty na výstavách, v muzeích, tematické festivaly, mezinárodní školní výměnné pobyty a v neposlední řadě vychází mnoho publikací zabývajících se tímto tématem.

K úspěšné realizaci multikulturní výchovy přispívají i informační centra, různé vědecké organizace, mezinárodní konference zabývajících se touto problematikou, ale také odborné časopisy a knihy apod. Zvláště významné je Multikulturní centrum Praha, jehož součástí je i knihovna, která má v současnosti přes 2400 svazků, které nabízí ke studiu široké veřejnosti.²⁰

Multikulturní výchova je také součástí různých empirických výzkumů, které se zprvu

²⁰ *O knihovně* [online]. Praha : Multikulturní centrum Praha. [cit. 2011-2-4]. Dostupné na < <http://www.mkc.cz/cz/o-knihovne.html>>

realizovaly spíše v zahraničí, ale postupně se začínají provádět i v České republice. Tyto výzkumy se zabývají různými tématy, například vznikem rasových předsudků u dětí a mládeže nebo problémy dětí - imigrantů ve vyučování.

Multikulturní výchova má interdisciplinární charakter, proto jsou důležité různé poznatky a poznávací procedury, které se využívají ve srovnávací sociologii, v teorii komunikace, historické vědě, etnologii aj. J. Průcha uvádí, že: „...*chceme-li adekvátně porozumět multikulturní výchově v její komplexnosti, musíme čerpat poznání o daném jevu v interdisciplinárním pohledu.*“ (PRŮCHA, J., s. 21)

5.4 Přístupy k multikulturní výchově

Existují dva základní přístupy k multikulturní výchově. Je to kulturně - standardní přístup, převládající v České republice a přístup transkulturní, který je odborníky více doporučován.

Kulturně-standardní přístup

Název tomuto přístupu dala Dana Moree a Karl-Heinze Bittl a jeho charakteristikou je vytváření standardů pro zřetelně vymezené skupiny. V České republice se prosadil v průběhu 90. let a dodnes je v naší vzdělávací praxi využíván nejvíce.

Tento přístup vychází z přesvědčení, že mezi různými skupinami (národnostními, etnickými a dalšími) jsou rozdíly, které jsou zapříčiněny tím, že každá skupina má své vlastní specifické znaky a tím vlastně dochází při interkulturních setkáních k nedorozumění.

Pokud chceme tyto vztahy zlepšit dle kulturně - standardního přístupu, musíme se naučit tyto rozdíly chápat a respektovat. Je důležité naučit se s nimi účelně zacházet a účelně na ně reagovat. Pokud přistupujeme k multikulturní výchově kulturně - standardně, dochází k rozšíření znalostí o ostatních zemích a k přípravě dítěte na kontakt s různými odlišnostmi. Toto je samozřejmě velký přínos, nicméně i zde jsou některá didaktická rizika. Problémem je, že učitel se snaží sám sebe seznámit se specifickými znaky skupin, ale ve své podstatě zachytí pouze některé. Další problém vyvstává z přílišného zdůrazňování rozdílů mezi skupinami. Toto zdůrazňování totiž v dětech může vyvolat spíše nedůvěru k dítěti - cizinci, než porozumění. Děti pak mohou soudit spolužáka jen dle příslušnosti k odlišné kultuře. Nebezpečím je také vytváření standardů. Dochází totiž k jakémusi „škatulkování“, namísto toho, aby docházelo k vytváření společenství.

„V průběhu 90. let se kulturně-standardní přístup významně prosadil i v České republice a při práci s multikulturní výchovou je v naší vzdělávací praxi dosud nejvíce využíván.“²¹

Transkulturní přístup

Tento přístup podporuje pluralistické myšlení, individuální přístup a v neposlední řadě otevřenost, „...navazuje na limity kulturně - standardního přístupu a zároveň jej problematizuje. Namísto popisu jednotlivých sociokulturních skupin začíná přemyšlením o příčinách a hranicích odlišností každého z nás. Transkulturní přístup tak odstupuje od uvažování v kategoriích a hovoří o zkušenostech jednotlivce (jeho kultuře), které se projevují při vzájemném setkání s druhým jako kulturní rozdíl.“²²

Na kulturu je zde pohlíženo jako na abstraktní systém institucí a vztahů, díky nimž si lidé budují své vlastní já. Orientační strukturu každého člověka tvoří síť vztahů pramenící například v pohlaví či náboženství.

Tento směr má osobnější přístup než předchozí, protože nerozděluje lidi podle různých znaků, ale snaží se popsat způsoby vlivů kultury působících na člověka.

Důležitá je zde situace kontaktu s ostatními lidmi, kdy si člověk uvědomuje svou vlastní podstatu. Tento přístup klade důraz na to, že vnímá setkání dvou individualit jako možnost pro změnu své osobnosti a své vlastní sebepoznání. Toto setkávání se s lidmi a jejich různými hodnotami a kulturou ovlivňuje naši identitu.

Dalšími typickými znaky tohoto přístupu je, že pracuje s autentickými situacemi (diskriminace, konflikt aj.) a že klade důraz na každého člověka jako na absolutně jedinečnou bytost, kterou formuje její životní prostředí a zkušenosti osobního charakteru. I u tohoto přístupu najdeme nejenom výhody, ale také nevýhody. Dochází zde totiž k tomu, že pozornost je odvrácena od velkých interkulturních konfliktů, od skutečných odlišností mezi lidmi, kteří nemají šanci se potkat.

²¹ *Kulturně-standardní přístup* [online]. Praha : Meta o.s., 2009. [cit. 2011-3-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/kulturne-standardni-pristup>>

²² *Transkulturní přístup* [online]. Praha : Meta o.s., 2009. [cit. 2011-3-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/transkulturni-pristup>>

5.4 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Počáteční vzdělávání jako celek vymezuje Národní program vzdělávání. Závazné „rámce“ pro jednotlivé etapy vzdělávání (předškolní, základní a střední vzdělávání), pak vymezují rámcové programy

„V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulované v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v Zákoně o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání, se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let .

Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP). Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy - předškolní, základní, a střední vzdělávání.“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2004, s. 1)

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (2005)

V tomto dokumentu najdeme vymezení týkající se obsahu multikulturní výchovy daleko přesnější nežli v Bílé knize. Tento program je celostátně závazným východiskem pro všechny české základní školy pro tvorbu školních vzdělávacích programů.

Podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání musí být multikulturní výchova zařazena povinně do vzdělávání na prvním a druhém stupni základní školy, avšak to, jakým způsobem bude téma realizováno a také jeho časová dotace, zaleží na škole. Multikulturní výchova je zde označena jako „průřezové téma“, není samostatným vyučovacím předmětem. Měla by být vázána na jazykové předměty, na zeměpis, dějepis či občanskou výchovu. Tato propojenost je podmínkou účinnosti výuky. Děti při multikulturní výchově mají rozvíjet své vědomosti, dovednosti a postoje a hodnoty, učit se spolužití a komunikaci s příslušníky jiných etnických skupin a vzájemné toleranci. Mají se naučit rozlišit a rozpoznat projevy xenofobie a rasové nesnášenlivosti, získávat znalosti o etnických skupinách a různých kulturách, osvojit si základní termíny multikulturní výchovy (etnikum, rasismus, národnost apod.). Mají si také uvědomovat svou identitu, své JÁ a učit se nebrat odlišnosti jako příležitost ke konfliktu, ale spíše jako možnost vlastního obohacení.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice- Bílá kniha

Bílá kniha vznikla v roce 2001 a je nejdůležitějším dokumentem vzdělávací politiky České republiky. Tento dokument, který vytyčuje obecné cíle, týkající se vzdělávání v českých školách, se zabývá rovněž multikulturní výchovou. Píše se v ní, že multikulturní výchova je důležitá, utváří vztahy porozumění a sounáležitosti, jelikož dětem a laické veřejnosti poskytuje informace o menšinách (hlavně o u nás nejobvyklejší romské, německé a židovské). Důležitá je výchova k partnerství, solidaritě a spolupráci, protože díky ní můžeme usilovat o nekonfliktní život a vyvarujeme se špatných postojů ve společnosti, která je tvořena různými menšinami a kulturami.

Praktická část

1. Cíl výzkumu

Cílem praktické části mé bakalářské práce bylo zjistit, jak české základní školství pomáhá dítěti - cizinci začlenit se do kolektivu a překonávat počáteční obtíže při výuce. Výzkum dále zjišťuje, zda učitelé vidí rozdíly ve výuce (pracovní tempo, pracovní nároky, svědomitost, aktivita apod.) a v chování mezi dětmi různých národností.

1.1 Metody výzkumu

Pro svůj výzkum jsem použila metodu dotazníku, podle kterého jsem s některými řediteli základních škol vedla strukturovaný rozhovor (viz příloha A). Ostatní ředitelé či zástupci ředitele vyplňovali dotazník samostatně písemnou formou. Ve výzkumu jsem se zaměřila především na zmapování současné situace ve vztahu vybraných českých škol k dětem - cizincům.

Dotazník byl anonymní a skládal se z jedenácti otevřených otázek.

Otázky č. 1, 2 sloužily ke zjištění obecných informací o počtu dětí - cizinců a jejich národnosti v dané škole. Otázky č. 3 až 7 zjišťovaly, jak škola přistupuje k těmto žákům. Pomocí otázek č. 8 až 11 jsem se pak snažila zjistit, zda učitelé spatřují rozdíly ve výuce a chování mezi dětmi různých národnostních skupiny a které děti se nejrychleji adaptují na režim českého školství.

1.2 Výzkumný vzorek

Výzkum jsem provedla v průběhu měsíce května 2011.

Za pomoci PaedDr. Nataši Mazáčové, Ph.D. a internetu jsem si vyhledala základní školy v České republice, kde se nachází větší počet cizinců. Následně jsem těchto třicet osm škol obvolala s prosbou, zda bych se s dotazníkem mohla osobně zastavit za vedením školy, nebo zda bych ho mohla zaslat na emailovou schránku té dané školy. Tři školy souhlasily s osobním setkáním, jedenáct škol mi odmítlo pomoci a zbylých dvacet čtyři škol souhlasilo se zasláním dotazníku na email. Z těchto škol mi dotazník zpět zaslalo pouhých třináct.

Před plošným uplatněním dotazníku jsem provedla s několika řediteli škol předvýzkum, abych se ujistila, zda jsou otázky jasně formulované a dobře srozumitelné. Díky věcným odpovědím jsem se ujistila o správné formulaci otázek.

I přes ujistění o anonymitě odpovědí si tři ředitelé nepřáli, aby jméno jejich základní školy figurovalo v mé bakalářské práci.

S řediteli jsem vedla strukturovaný rozhovor. Byli velice ochotní, na otázky odpovídali trpělivě a rozsáhle, takže jsem měla možnost dozvědět se i údaje, na které jsem se v dotazníku přímo netázala. I v písemné formě dotazníků jsem se díky ochotě respondentů dozvěděla mnoho cenných informací.

Mého výzkumu se zúčastnily školy nejen z Prahy, ale i z jiných měst, kde se cizinci usídlují především kvůli práci.

- ZŠ Horáčkova, Praha
- ZŠ Starý Kolín
- ZŠ Jesenice
- ZŠ Na Výsluní, Brandýs nad Labem
- ZŠ Jana Wericha, Praha
- ZŠ Kly
- ZŠ Koreňského, Praha
- ZŠ Na Valech, Poděbrady
- ZŠ Trhový Štěpánov
- ZŠ Komenského, Nymburk
- ZŠ Klíček, Praha
- ZŠ Vorlina, Vlašim
- 2. ZŠ Jindřichův Hradec
- 2 základní školy ze Středočeského kraje
- 1 základní škola z Plzeňského kraje

1.3 Analýza dat

V dotazníku jsem použila otázky otevřené i přes to, že jsem si byla vědoma složitějšího vyhodnocování výsledků. Respondenti však odpovídali tak, že se odpovědi mnohdy podobaly nebo dokonce přímo shodovaly. Pro tyto otázky jsem použila grafy

jednoduchého sloupcového typu, protože se jím usnadní a zpřehlední porovnávání získaných dat. Zjištěné výsledky jsem vyhodnotila a zpracovala do tabulek a grafů v textovém editoru Microsoft Excel a Microsoft Word.

2. Analýza výsledků

2.1 Otázka č. 1: Kolik dětí - cizinců je vyučováno na vaší škole

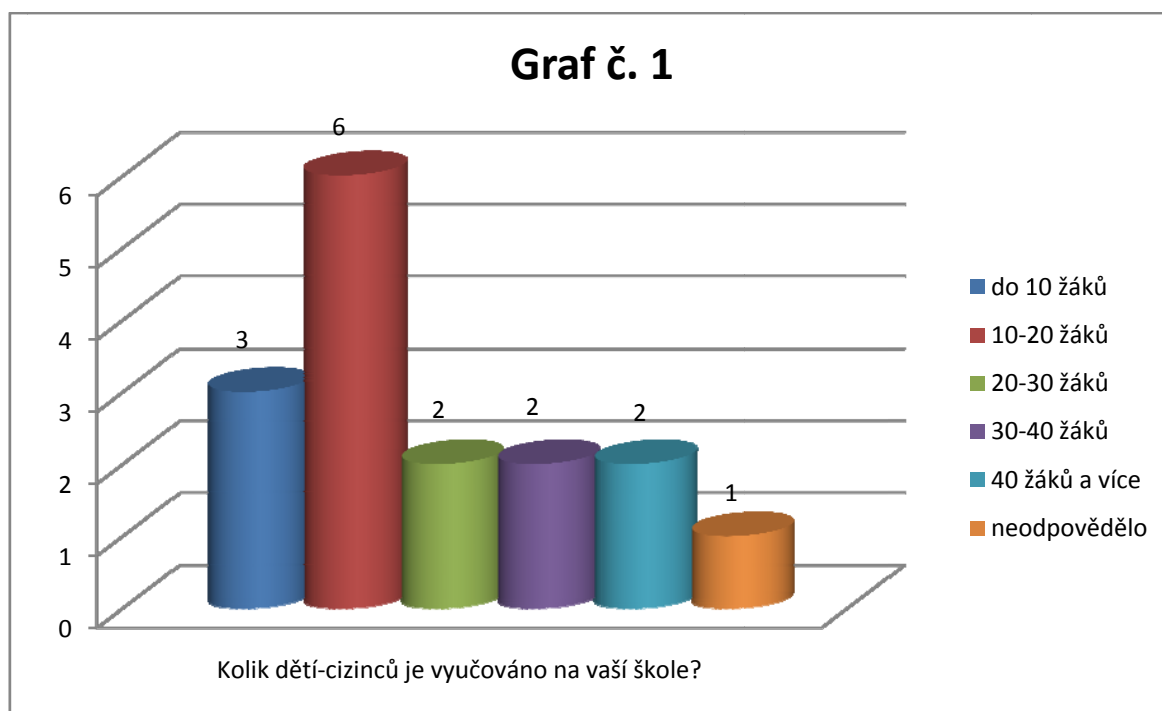
Touto otázkou jsem chtěla zjistit, kolik žáků - cizinců navštěvuje školy, které se zúčastnily mého průzkumu a kolik žáků průměrně připadá na jednu školu.

Dohromady tyto školy navštěvuje 258 dětí - cizinců, na jednu školu tedy v průměru připadá cca sedmnáct cizinců.

Na tuto otázku odpovědělo z možných šestnácti škol patnáct, jedna škola neodpověděla.

Tabulka č. 1

Otázka č. 1	do 10 žáků	10-20 žáků	20-30 žáků	30-40 žáků	40 žáků a více
počet dětí-cizinců	3 školy	6 škol	3 školy	2 školy	2 školy

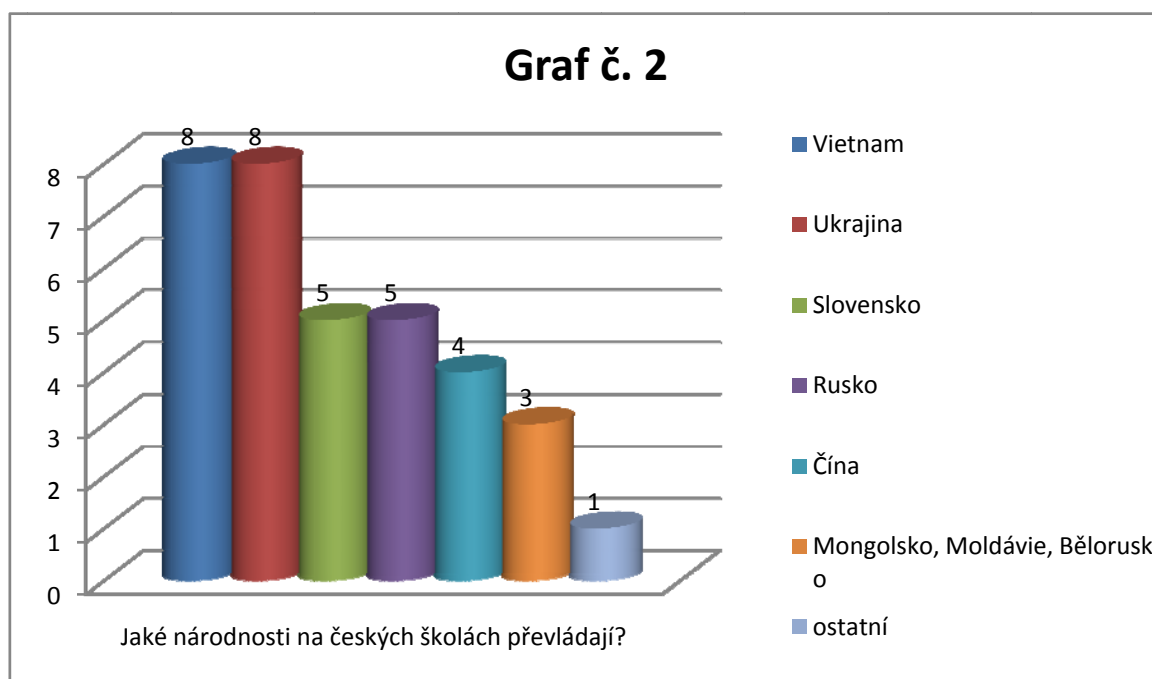
2.2 Otázka č. 2 : Jaké jsou tyto děti národnosti?

Prostřednictvím této otázky jsem chtěla zjistit, jaké národnosti se na dotazovaných školách vyskytují nejčastěji, zda jsou to skutečně podle statistik Vietnamci, následovní Ukrajinci a Slováci. V následujícím grafu jsem se snažila nastínit, s kterými národnostmi se na těchto školách můžeme setkat nejčastěji, nehledě na jejich počet.

Na otázku mi odpovědělo všech šestnáct respondentů.

Tabulka č. 2

Otázka č.	Vietnam	Ukrajina	Slovensko	Rusko	Čína	Mongolsko, Moldávie, Bělorusko	ostatní
2							
Převládající národnosti	na 8 školách	na 8 školách	na 5 školách	na 5 školách	na 4 školách	na 3 školách	1 národnost na jednu školu

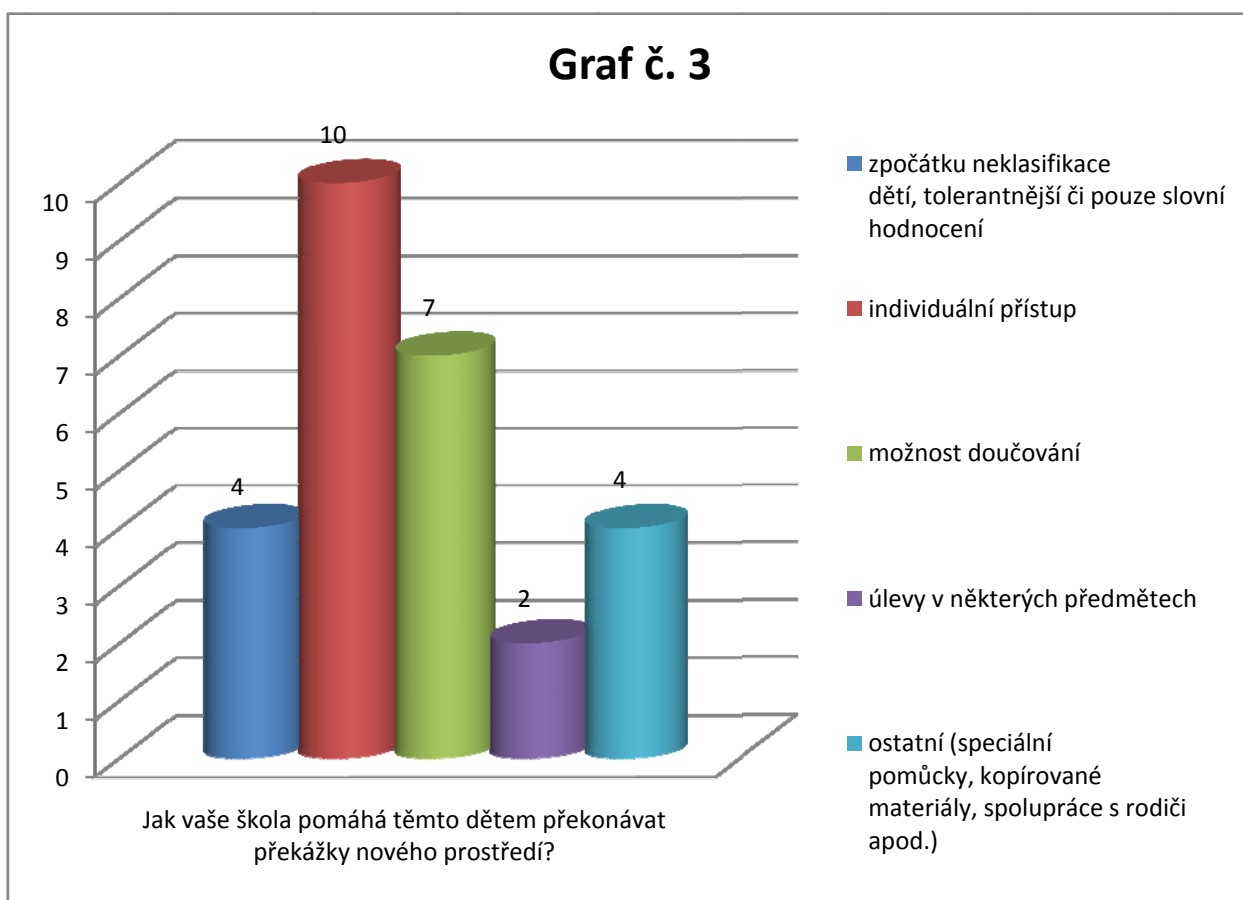
2.3 Otázka č. 3: Jak vaše škola pomáhá těmto dětem překonávat překážky nového prostředí?

Tato otevřená otázka se zaměřovala na to, jak pomáhají školy dětem - cizincům při jejich vstupu do české školy a v čem všem vycházejí těmto dětem vstříc. Velice mě zaujala odpověď jedné školy, že se dětem stejné národnosti přidělí patron, který jim pomáhá a seznamuje je se školou.

Na tuto otázku mi odpovědělo všech šestnáct respondentů a odpovědi se ve většině případů shodovaly.

Tabulka č. 3

Otázka č. 3	neklasifikace/ tolerantní hodnocení	individuální přístup	doučování	úlevy v některých předmětech	ostatní
Překonávání překážek	4 školy	10 škol	7 škol	2 školy	4 školy

2.4 Otázka č. 4 : Je u vás možná výuka českého jazyka nad rámec povinného vzdělávání?

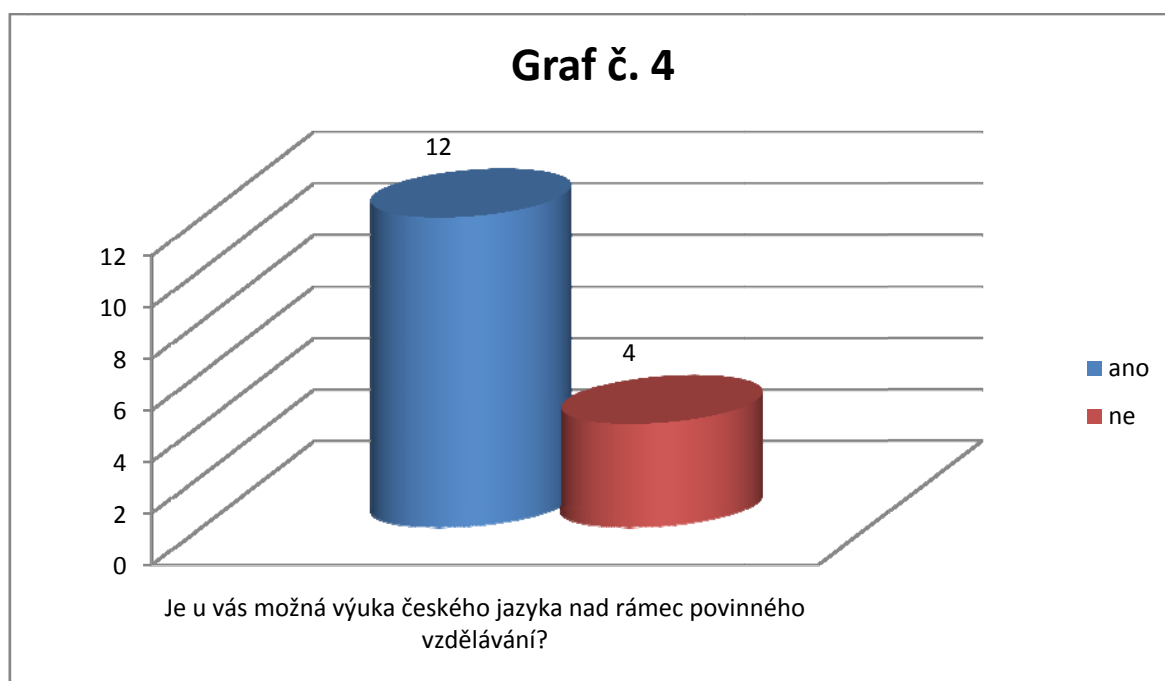
Tato otázka se snažila zjistit, zda jsou školy ochotné pomoci dětem - cizincům, jejichž znalost českého jazyka je malá, či dokonce žádná. Všechny školy, které odpověď doplnily i o typ výuky češtiny, dětem pomáhají prostřednictvím různých kroužků a intenzivních kurzů. Velice mě zaujala odpověď jedné školy: „*Jsmo jedna z mála škol, kde máme kurz českého jazyka pro cizince. Ve škole byla od ledna 2005 na základě zákona č. 531/2004 Sb. zřízena třída pro výuku českého jazyka pro děti cizinců ze zemí EU. Pokud se přihlásí cizinci i z jiných škol, mohou na tento kurz také docházet. Zájem o tuto výuku je poměrně nízký, minulý rok se přihlásily 4 děti.*“

Na jiné škole tento problém řeší tak, že se děti - cizinci zúčastňují výuky českého jazyka v nižších ročnících a doučují se zde základy.

Tuto otázku zodpověděli všichni respondenti.

Tabulka č. 4

Otázka č. 4	ano	ne
výuka češtiny nad rámec povinného vzdělávání	12 škol	4 školy

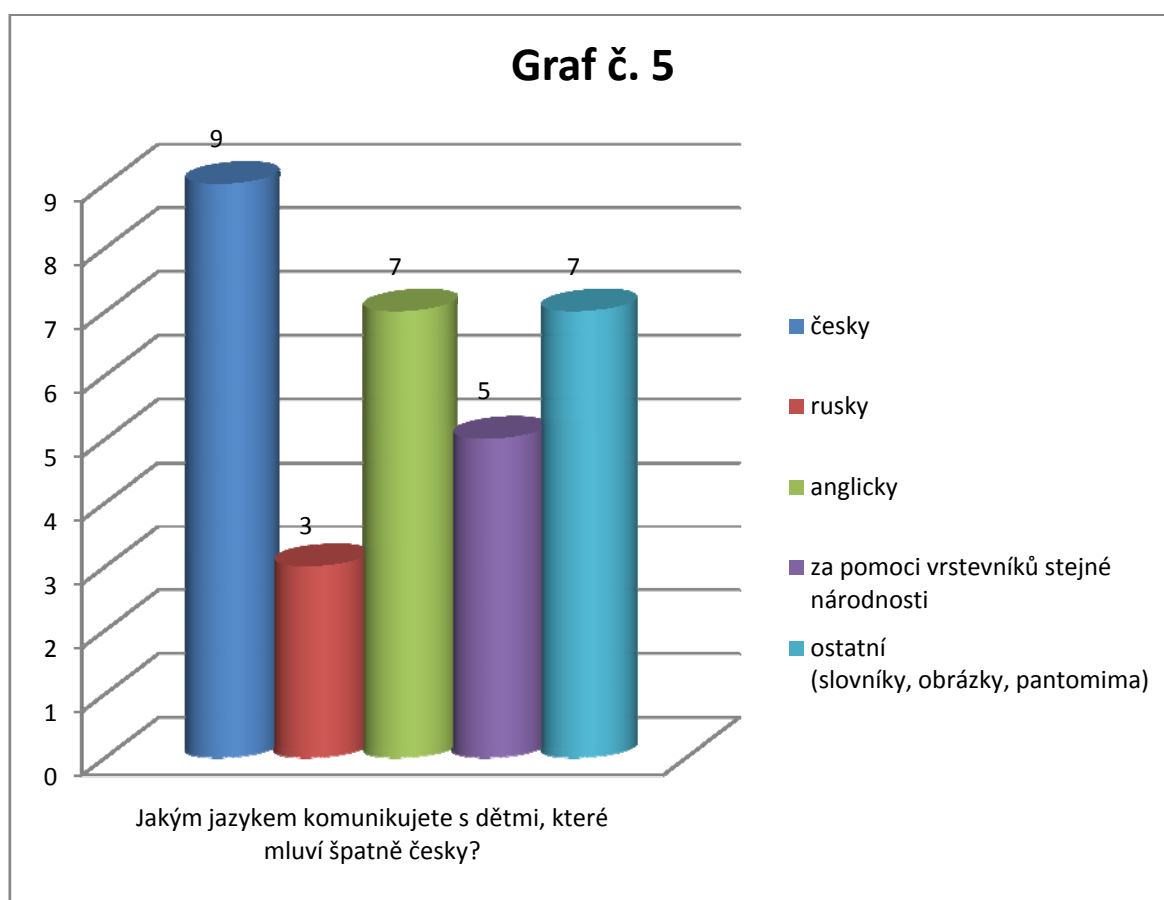
Otázka č. 5: Jakým jazykem komunikujete s dětmi, které mluví špatně česky?

Při příchodu dítěte - cizince, neznajícího dostatečně češtinu, do nové školy, může nastat problém v komunikaci. Další otázka v dotazníku proto směřovala k tomuto problému. Zajímalo mě, zda se učitelé snaží s těmito dětmi komunikovat pouze v češtině nebo k tomu využívají cizí jazyky, či nějaké originální postupy.

Tuto otázku zodpovědělo všech šestnáct dotazovaných škol.

Tabulka č. 5

Otázka č. 5	česky	rusky	anglicky	pomocí vrstevníků	ostatní
Komunikační jazyk	9 škol	3 školy	7 škol	5 škol	7 škol

Otázka č. 6: Závísí míra ochoty pomoci dítěti - cizinci na osobním rozhodnutí učitele, nebo je jeho povinností danou vedením školy?

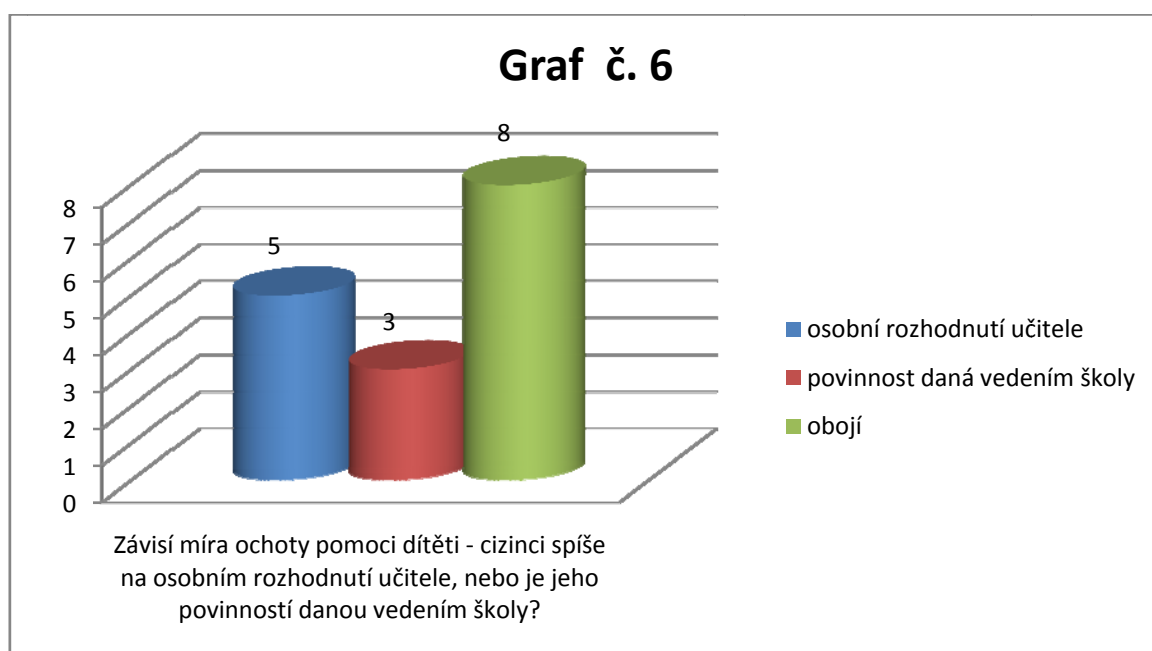
Touto otevřenou otázkou jsem chtěla zjistit, zda je učitel povinen pomáhat žáku - cizinci při jeho možných počátečních nesnázích při výuce, nebo tato činnost závisí na osobním rozhodnutí pedagoga.

Jeden respondent uvedl, že „učitelé všech předmětů mají určeno osm hodin měsíčně na doučování žáků cizinců“. Toto doučování je hrazeno z grantu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Tři dotazovaní odpověděli, že tato činnost záleží na profesionalitě učitele.

Na tuto otázku odpovědělo všech šestnáct dotazovaných škol.

Tabulka č. 6

Otázka č. 6	na učiteli	na škole	na obojím
Závísí ochota pomoci dítěti - cizinci na rozhodnutí učitele, nebo je jeho povinností danou vedením školy?	5	3	8

Otázka č. 7: Používáte nějaký oficiální manuál při začleňování dětí - cizinců?

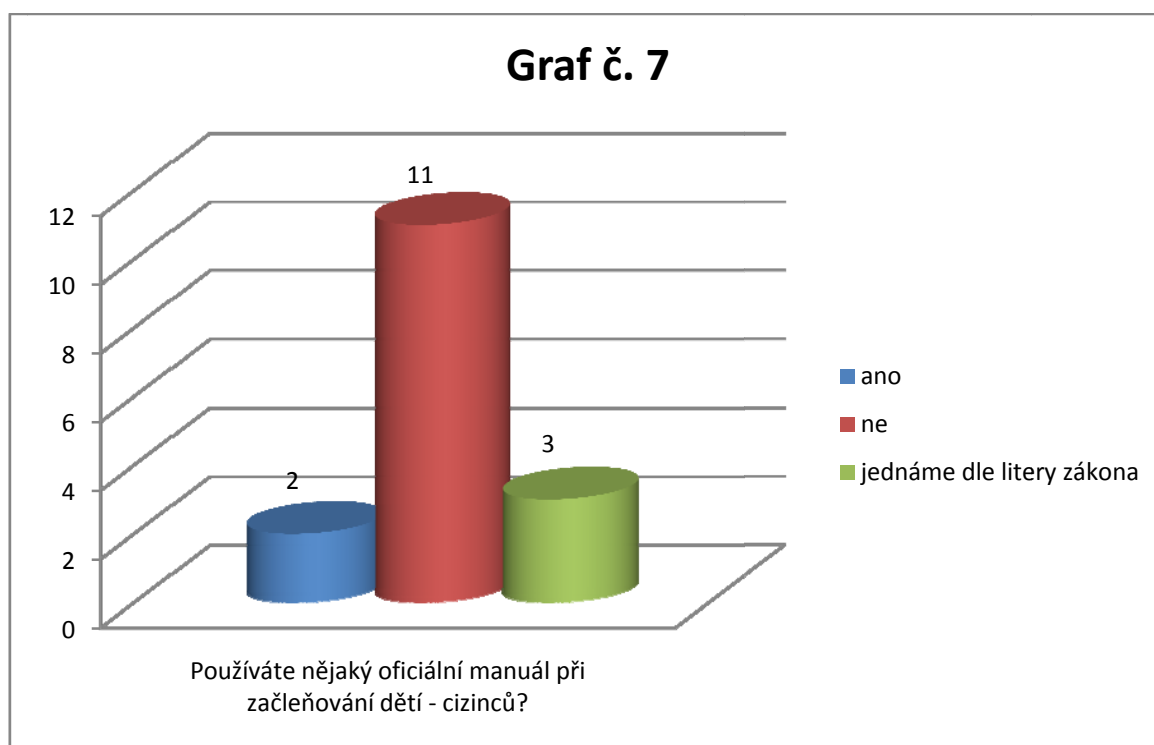
Cílem této otázky bylo zjistit, zda se dotazované školy řídí při vzdělávání dětí - cizinců nějakými oficiálními manuály, či jednají podle vlastního uvážení.

Zaujala mě odpověď jedné školy, že mají na každého tohoto žáka vypracovaný plán osobního rozvoje. Další škola má přesně vypracované směrnice, jak postupovat při vzdělávání těchto žáků.

Opět na tuto otázku odpověděly všechny školy.

Tabulka č. 7

otázka č. 7	ano	ne	jednáme dle litery zákona
Používáte nějaký oficiální manuál při začleňování dětí - cizinců?	2	11	3

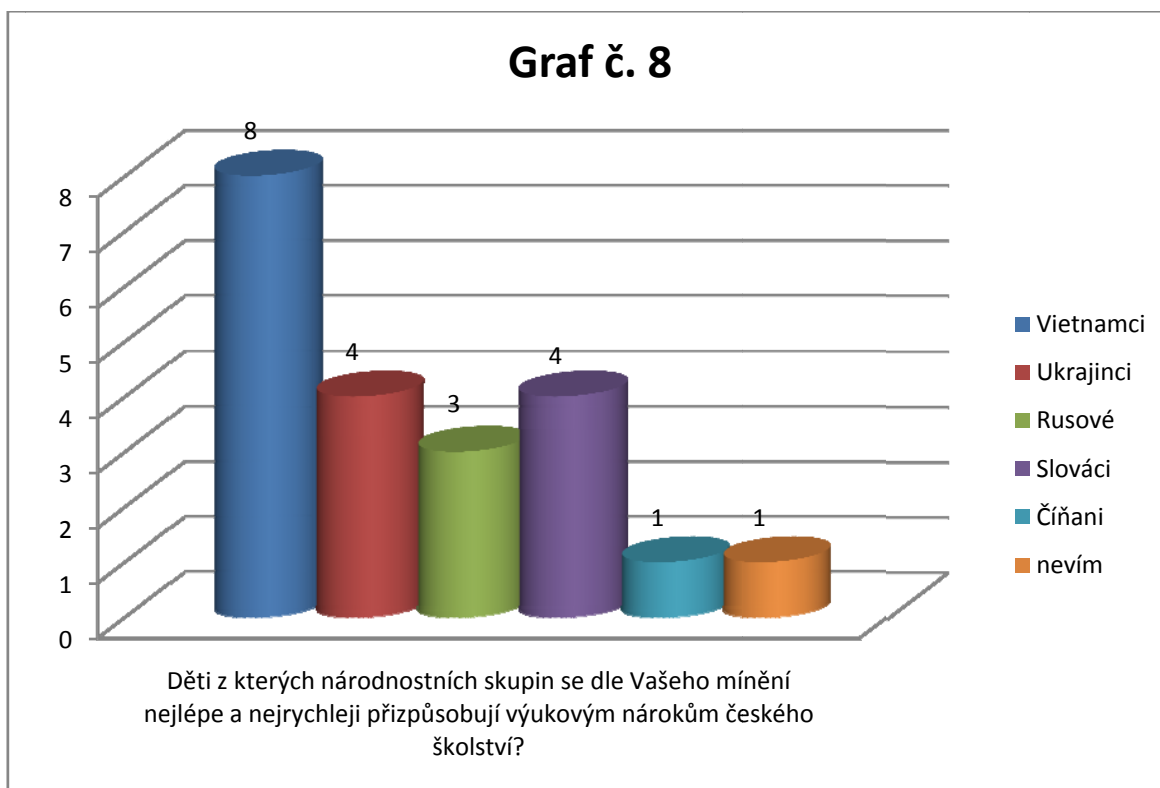
Otázka č. 8: Jaké národnostní skupiny se dle Vašeho názoru nejlépe a nejrychleji přizpůsobují výukovým nárokům českého školství?

V této otázce jsem se snažila zjistit, které děti se nejrychleji adaptují na český vzdělávací systém. Podle očekávání se největší chvály dostalo Vietnamcům za jejich píli, houževnatost a úctu k autoritám. Dobře se také přizpůsobují děti slovanských národů, což je podle respondentů dáno blízkostí jazyků.

Na tuto otázku zodpovědělo všech šestnáct respondentů, jeden však napsal, že neví.

Tabulka č. 8

Otázka č. 8	Vietnamci	Ukrajina	Rusové	Slováci	Číňani	nevím
nejrychlejší přizpůsobení se českému školství	8 škol	4 školy	3 školy	4 školy	1 škola	1 škola

Otázka č. 9: Zaznamenali jste nějaké rozdíly ve výuce mezi dětmi - cizinci a českými dětmi? Pokud ano, jaké? (pracovní tempo, pracovní nároky, svědomitost, aktivita apod.)

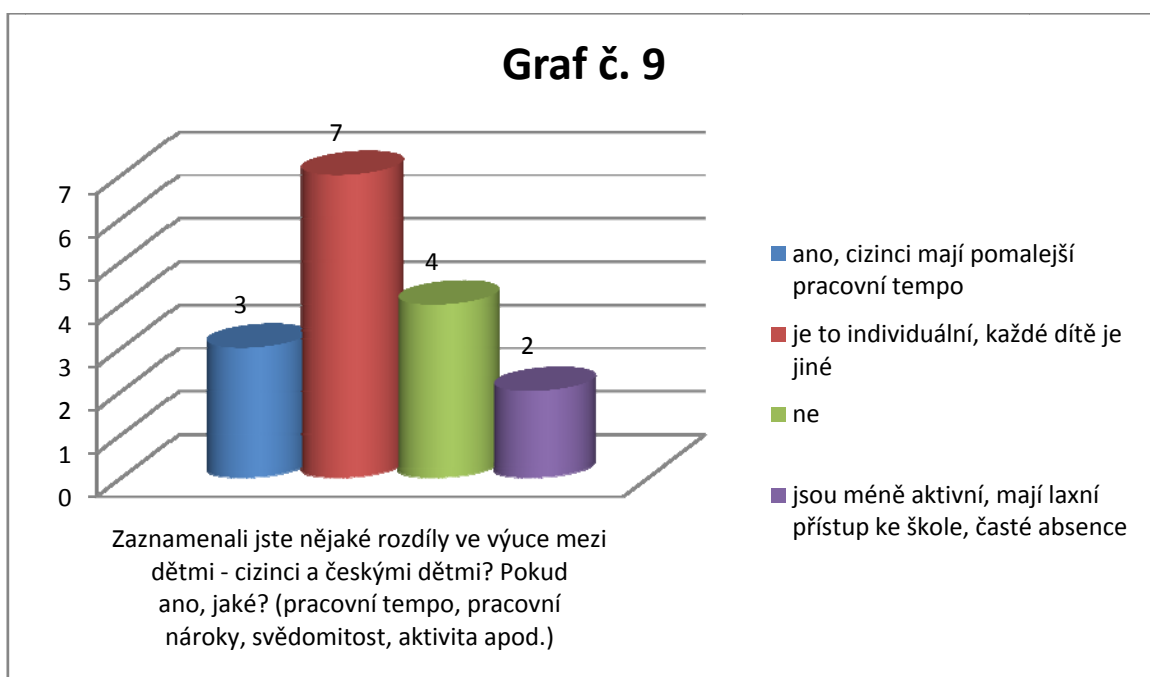
Prostřednictvím této otázky jsem chtěla zjistit, zda jsou při výuce patrné rozdíly mezi dětmi - cizinci a českými dětmi. Například zda mají tyto děti odlišné pracovní tempo, jiné pracovní nároky, zda jsou svědomití, aktivní apod.

Jedna škola mi na tuto otázku odpověděla, že „pracovní tempo je u cizinců pomalejší, mají větší snahu se ptát a zjišťovat. Občas čeští žáci připomínají, že cizincům více radíme a pomáháme. Nejčastěji to nesou takové ty typy hádavých holčiček.“

Tuto otázku zodpovědělo všech šestnáct dotazovaných škol.

Tabulka č. 9

otázka č. 9	cizinci pracují pomaleji	je to individuální	ne	malá aktivita apod.
rozdíly ve výuce mezi cizinci a českými dětmi	3 školy	7 škol	4 školy	2 školy

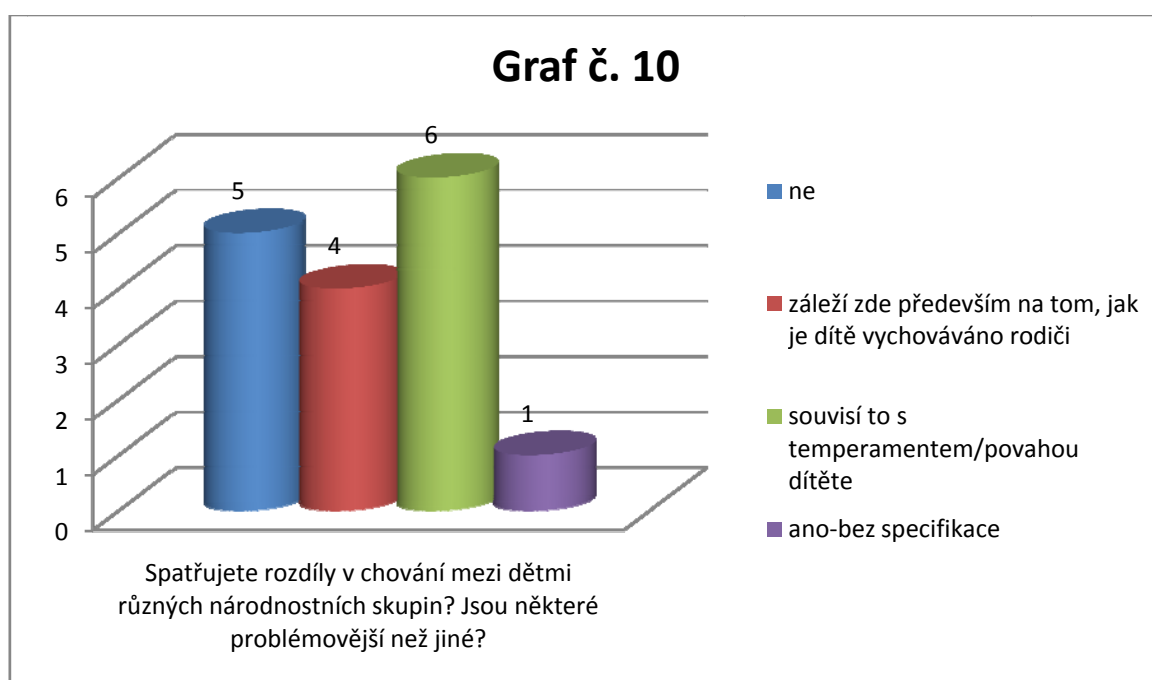
Otázka č. 10: Spatřujete rozdíly v chování mezi dětmi různých národnostních skupin? Jsou některé problémovější než jiné?

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, zda učitelé vidí nějaké rozdíly v chování mezi dětmi různých národností. Zda je možné, že by se některá národnostní skupina chovala problémověji než jiná. Jedna škola zde opět upozornila na slušné chování Vietnamců a na vděčnost ukrajinských dětí. Jiná škola má v tomto ohledu špatné zkušenosti s dětmi z Číny a z Ruska. Ve zbylých případech respondenti neposuzovali děti dle národnosti, ale spíše dle povahy a temperamentu. Jeden respondent napsal, že některé národnosti jsou problémovější, ale nechtěl dále specifikovat jaké.

Na tuto otázku mi odpovědělo všech šestnáct škol.

Tabulka č. 10

otázka č. 10	ne	záleží na výchově rodičů	souvisí to s temperamentem/povahou	ano-bez specifikace
rozdíly v chování	5 škol	4 školy	6 škol	1 škola

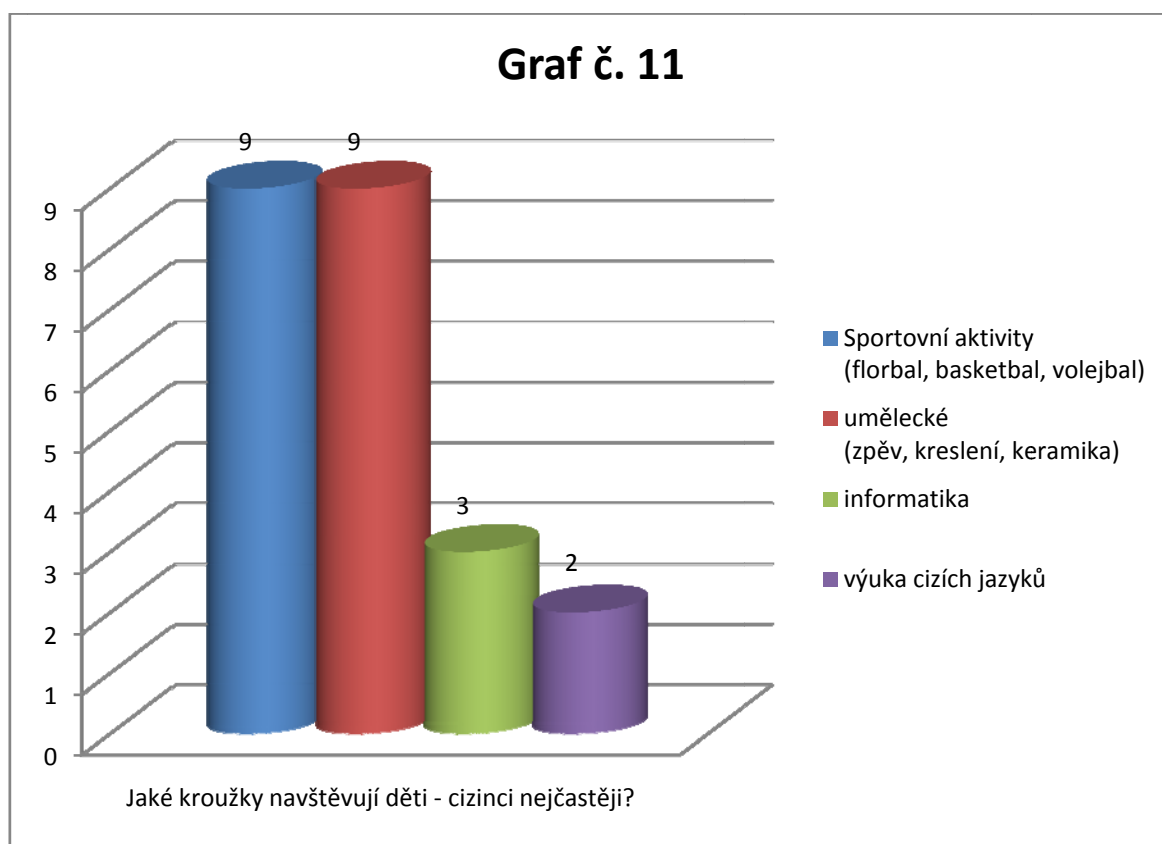
**Otázka č. 11: Navštěvují tyto děti zájmové kroužky pořádané vaší školou?
Pokud ano, které nejčastěji?**

Prostřednictvím této otázky jsem se snažila zjistit, zda se děti - cizinci zapojují do mimoškolních aktivit, nebo se naopak od ostatních dětí separují.

Na tuto otázku odpověděly všechny dotazované školy kladně.

Tabulka č. 11

Otázka č. 11	sportovní aktivity	umělecké	informatika	výuka cizích jazyků
Jaké kroužky navštěvují děti - cizinci nejčastěji?	9 škol	9 škol	3 školy	2 školy

Diskuze

V diskuzi se pokusím shrnout výsledky analýzy dotazníků pro celkové zhodnocení výzkumu.

Otázka č. 1: Kolik dětí - cizinců je vyučováno na vaší škole?

Z výsledků výzkumu jsem zjistila, že patnáct dotazovaných škol (jedna škola tuto otázku nezodpověděla) navštěvuje dohromady 258 žáků - cizinců. Nejčastěji je to deset až dvacet těchto dětí, průměrně tedy sedmnáct dětí - cizinců na jednu školu z řad respondentů.

Otázka č. 2: Jaké jsou tyto děti národnosti?

Na šestnácti dotazovaných školách převládají Vietnamci a Ukrajinci, tuto národnost uvedlo shodně celkem osm škol. Děti ze Slovenska a Ruska uvedlo shodně pět škol a děti z Číny čtyři školy. Méně časté jsou na dotazovaných školách děti z Mongolska (3 školy), Moldávie (3 školy), Běloruska (2 školy), Polska (1 škola) a Švýcarska (1 škola). V dotaznících byly také uvedené méně obvyklé země původu dětí, jako je Čečensko, Barma, Mexiko, Nigerie, Venezuela, Indie, USA a Kyrgyzstán (každou tuto národnost uvedla jedna škola). Výsledky čtyř nejčastějších národností dětí - cizinců na dotazovaných školách jsou tedy totožné s poslední vydanou statistikou zabývající se počtem cizinců na základních školách České republiky.

Otázka č. 3: Jak vaše škola pomáhá těmto dětem překonávat překážky nového prostředí?

Nejvíce dotazovaných škol preferuje při pomoci dítěti - cizinci individuální přístup (10 škol), dále je podle dotazovaných spolehlivou formou překonávání překážek doučování (7 škol). Čtyři školy praktikují, že dítě zpočátku neklasifikují, nebo jsou při klasifikaci tolerantnější. Dvě školy dávají dětem úlevy v některých předmětech a některé školy používají speciální pomůcky, kopírované materiály, spolupracují s rodiči, přidělují dítěti patrona stejné národnosti apod.

Otázka č. 4: Je u vás možná výuka českého jazyka nad rámec povinného vzdělávání?

Výuka češtiny může být pro děti - cizince zpočátku obtížnou záležitostí. Z tohoto důvodu také naprostá většina dotazovaných škol (12) nabízí výuku českého jazyka nad rámec

povinného vzdělávání formou různých kroužků a intenzivních kurzů. Pouze čtyři školy výuku češtiny pro cizince nenabízejí.

Otázka č. 5: Jakým jazykem komunikujete s dětmi, které mluví špatně česky?

I přes malou znalost českého jazyka se školy snaží komunikovat s žáky - cizinci především česky (9 škol), druhým učiteli nejčastěji používaným jazykem je angličtina (7 škol) následována ruštinou (3 školy). Na pěti školách se při nedorozumění využívá pomoci vrstevníků stejné národnosti. Sedm škol v případě komunikačních problémů používá slovníky, vysvětluje látku prostřednictvím obrázků nebo přistupuje k pantomimě.

Otázka č. 6: Závisí míra ochoty pomoci dítěti - cizinci na osobním rozhodnutí učitele, nebo je jeho povinností danou vedením školy?

Na pěti školách nechávají rozhodnutí o pomoci dítěti - cizinci na osobním rozhodnutí učitele. Tři školy uvedly, že je tato pomoc povinností pedagoga, kterou nařizuje vedení školy. Nejvíce škol však odpovědělo (8), že tato pomoc závisí na obojím, tedy nejen na rozhodnutí školy, ale i učitele samotného.

Otázka č. 7: Používáte nějaký oficiální manuál při začleňování dětí - cizinců?

Pouze dvě školy uvedly, že při začleňování žáků - cizinců používají nějaký oficiální manuál. Další tři školy se řídí literou zákona a jedenáct škol nepoužívá žádný oficiální manuál. Jedna škola si nechala vypracovat na každého tohoto žáka plán osobního rozvoje a další používá přesně vypracované směrnice, jak postupovat při vzdělávání těchto žáků.

Otázka č. 8: Jaké národnostní skupiny se dle Vašeho názoru nejlépe a nejrychleji přizpůsobují výukovým nárokům českého školství?

Jak se dalo teoreticky předpokládat, většina škol (8) v tomto ohledu vyzvedla Vietnamce, které chválila za jejich píli, houževnatost a úctu k autoritám. Dalšími velice dobře adaptabilními cizinci jsou dle dotazovaných dětí slovanských národností. Ukrajince a Slováky uvedly shodně čtyři školy, Rusy školy tři. Jedna škola uvedla, že se mezi jinými velmi dobře přizpůsobují děti z Číny a jeden respondent odpověděl, že neví.

Otázka č. 9: Zaznamenali jste nějaké rozdíly ve výuce mezi dětmi - cizinci a českými dětmi? Pokud ano, jaké? (pracovní tempo, pracovní nároky, svědomitost, aktivita apod.)

Mnoho škol (7) přičítalo rozdíly ve výuce spíše tomu, že každé dítě je individuální a jedinečné. Čtyři školy nespatřují při vzdělávání žádné rozdíly mezi těmito dětmi, naproti tomu si tři školy všimly, že cizinci při hodině pracují značně pomaleji než české děti. Dvě školy si stěžovaly na to, že jsou cizinci málo aktivní, mají laxní přístup ke škole a časté absence.

Otázka č. 10: Spatřujete rozdíly v chování mezi dětmi různých národnostních skupin? Jsou některé problémovější než jiné?

Pět škol nevidí žádné rozdíly mezi dětmi odlišných národností. Čtyři školy odpověděly, že toto nezáleží na národnosti, ale na tom, jak rodiče dítě vychovávají a k čemu ho vedou. Jeden respondent uvedl, že spatřuje rozdíly, ale že je nechce blíže specifikovat a na jedné škole jsou dle odpovědi obzvláště problémovou skupinou děti Rusů a Číňanů. Podle zbylých šesti dotazovaných škol závisí problémy v chování spíše na temperamentu a povaze dítěte než na jiných okolnostech.

Otázka č. 11: Navštěvují tyto děti zájmové kroužky pořádané vaší školou? Pokud ano, které nejčastěji?

Prostřednictvím této otázky jsem zjistila, že se děti - cizinci zúčastňují mimoškolních aktivit a nestrání se ostatním dětem. Nejoblíbenější jsou mezi těmito dětmi aktivity sportovní (9 škol) jako je basketbal, volejbal, florbal apod. a umělecké (9 škol), tj. zpěv, kreslení, keramika atd. Na jiných třech školách děti hojně navštěvují kroužky informatiky a na dalších dvou se zdokonalují ve znalosti cizího jazyka.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na otázku dětí - cizinců v české škole. V teoretické rovině jsem si stanovila tyto cíle: Uvést čtenáře do problematiky cizinců v České republice a seznámit ho se školskými systémy ve vybraných zemích a s pojmem multikulturní výchova. V empirické rovině jsem si stanovila tyto cíle: Zjistit, jak české základní školy pomáhají dítěti - cizinci překonávat počáteční obtíže při výuce a začlenění se do kolektivu. Dále vyhodnotit, zda učitelé vidí rozdíly ve výuce (pracovní tempo, pracovní nároky, svědomitost, aktivita apod.) a v chování mezi dětmi různých národností.

Začleňování dětí - cizinců do kolektivu a kladný přístup k nim je velmi důležitý. Jelikož jsou lidé „nejtvárnější“ v dětství, je vhodné právě v tomto věku je učit k vzájemné toleranci. Každým rokem stoupá počet cizinců v České republice, a proto bude do budoucna nutno této otázce věnovat stále větší pozornost, aby se předešlo případným nežádoucím projevům ve vztahu mezi lidmi.

Po vyhodnocení dotazníkového šetření jsem došla k závěru, že až na několik málo výjimek jsou školy ochotné vyjít vstříc a pomoci těmto dětem, obzvláště v prvních měsících, které jsou nejtěžší. Týká se to zvláště počátečního neklasifikování, tolerantního či pouze slovního hodnocení. Školy si uvědomují, že jejich pomoc je nezbytná pro začlenění žáků do kolektivu ostatních dětí, čímž přispívají ke zlepšení kvality výuky i celkové atmosféry školy. Dalším důležitým krokem je nezbytný individuální přístup k těmto dětem, který praktikuje deset škol z šestnácti. Byla jsem také mile překvapena, že tři čtvrtiny dotazovaných škol nabízí dětem, které mají problémy s češtinou, doučování tohoto jazyka ve formě kroužků a intenzivních kurzů. Téměř polovina škol nabízí doučování i jiných předmětů, ve kterých mají tyto děti nedostatky. Zjistila jsem, že většina škol upřednostňuje komunikaci s dětmi v češtině i přesto, že jejich znalost tohoto jazyka je malá. Mnoho škol, upřednostňující český jazyk se ale v případě obtíží snaží komunikovat i v jiných jazycích, zvláště v angličtině a ruštině.

Dalším pozitivním zjištěním mého výzkumu bylo, že jedna škola si vypracovává na každého žáka - cizince plán osobního rozvoje a jiná používá přesně vypracované směrnice, jak postupovat při vzdělávání těchto žáků. Bylo by dobré, kdyby se tento postup aplikoval ve všech školách, kde vyučují žáky - cizince.

Co se týká rozdílů ve vzdělávání dětí různých národností, domnívala jsem se, že jako nejpilnější a nejvíce toužící po vzdělání budou nejčastěji uváděni Vietnamci, a mé očekávání

se naplnilo. Potvrdila i moje domněnka, že jako nejvíce adaptabilní budou uváděni žáci ze slovanských národů, a to vzhledem k jazykové blízkosti a podobné mentalitě. Děti - cizince rozdělují v chování podle národnosti pouze na jedné škole, v ostatních k dětem přistupují spíše jako k individualitám, u kterých nezáleží na původu, ale na výchově, temperamentu a povaze, což považují za lepší přístup.

Dalším velmi uspokojivým zjištěním bylo, že se tyto děti nestraní kolektivu, jsou aktivní a samy se snaží „zapadnout“. Aktivně navštěvují různé kroužky pořádané školou, kde často sklízí sportovní i tvůrčí úspěchy a podílí se na vytváření přátelských vztahů.

Seznam použitých pramenů

1. CÍLKOVÁ, E. ; SCHÖNEROVÁ, P. *Náměty pro multikulturní výchovu*. Praha : Portál s.r.o., 2007. ISBN 978-80-7367-238-6.
2. HÁDKOVÁ, M. ; CAKIRPALOGLU, I. *Manuál pracovní skupiny Čeština pro cizince : Metodický materiál projektu SIM*, 2008. ISBN 978-80-86856-44-5.
3. JIRÁSKOVÁ, V. *Multikulturní výchova: předsudky a stereotypy*. Praha : Epoque, 2006. ISBN 80-87027-31-0.
4. PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál s.r.o., 1997. ISBN 80-7178-170-3.
5. PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova*. Praha : TRITON, 2006
6. PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova : Teorie - praxe - výzkum*. Praha : ISV, 2001
7. PRŮCHA, J ; WALTEROVÁ, E ; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 1995. ISBN 8071780294.
8. PŘIBÁŇ, J. *Jací můžeme být? : Podoby demokracie a identity v multikulturní situaci*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2004. ISBN 808642930X.
9. ŠINDELÁŘOVÁ, J. *Socio-kulturní zázemí žáků a studentů-imigrantů přicházejících ze zemí s odlišnou kulturou*. Ústí nad Labem, 2005
10. ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice : My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Vyd. 1. Praha : Portál s.r.o., 2001. ISBN 80-7178-648-9.
11. ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Vyd. 1. Praha : Portál s.r.o., 1998. ISBN 80-7178-285-8.
12. ŠVINGALOVÁ, D. *Úvod do multikulturní výchovy*. Liberec : Jiří Uhlíř-IRBIS, 2007. ISBN 978-80-903953-0-5.
13. VALIŠOVÁ, A ; KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0

14. *Nečitelní cizinci : Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku*. Praha : Multikulturální centrum Praha, 2003. ISBN 80-239-1137-6.

15. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Vyd. 1. Stařeč : INFRA s.r.o., 2005. ISBN 80-86666-24-7.

16. Česká republika. Sbíрка zákonů : Česká republika. In *Sbíрка zákonů č. 317/2008*. 2008, 2008, částka 103, č. 317

17. *Věstník Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Praha, červen 2008

Internetové zdroje

1. *Migrace aneb kdo a odkud přichází do ČR* [online]. Praha : Meta o.s., 2009. [cit. 2010-12-3]. Dostupné na WWW: <<http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/kdo-jsou-nove-prichozi>>

2. *Počet cizinců v ČR* [online]. Praha : ČSÚ, 2010. [cit. 2010-12-5]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>

3. *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2010-12-5] Dostupné na WWW: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>

4. *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2010-12-6] Dostupné na WWW: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>

5. *Podmínky vstupu a pobytu cizinců na území české republiky* [online]. Praha : Ministerstvo vnitra. [cit. 2010-12-7]. Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/podminky-vstupu-a-pobytu-cizincu-na-uzemi-ceske-republiky-701621.aspx>>

6. *Žáci-cizinci* [online]. Praha : Meta o.s., 2010. [cit. 2011-1-9]. Dostupné na WWW: <<http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-odkud-prichazi-do-cr/zaci-cizinci>>

7. *Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-15] Dostupné na WWW:
<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CZ_CS.pdf>
8. *Organisation of the education system in Sweden 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-15]. Dostupné na WWW:
<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/SE_EN.pdf>
9. *Organisation of the education system in Germany 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-16]. Dostupné na WWW:
<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/DE_EN.pdf>
10. *Organisation of the education system in France 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-18]. Dostupné na WWW:
<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/FR_EN.pdf>
11. *Organisation of the education system in the United Kingdom- England, Wales and Northern Ireland 2009/2010* [online]. Brusel : EACEA, 2009. [cit. 2011-1-18]. Dostupné na WWW:
<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/UN_EN.pdf>
12. *O knihovně* [online]. Praha : Multikulturní centrum Praha. [cit. 2011-2-4]. Dostupné na WWW: < <http://www.mkc.cz/cz/o-knihovne.html>>
13. *Kulturně-standardní přístup* [online]. Praha : Meta o.s., 2009. [cit. 2011-3-15]. Dostupné na WWW: < <http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/kulturne-standardni-pristup>>
14. *Transkulturní přístup* [online]. Praha : Meta o.s., 2009. [cit. 2011-3-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/transkulturni-pristup>>

Seznam příloh

Příloha A

Dítě - cizinec v české škole

Dobrý den, studuji na Husitské teologické fakultě UK obor Náboženství, filozofie a etika se zaměřením na vzdělávání. Nyní píši bakalářskou práci na téma „Dítě - cizinec v české škole“ a v rámci této práce provádím výzkum na školách s vyšší koncentrací těchto dětí. Proto se na Vás otáčím s prosbou o vyplnění anonymního dotazníku.

Děkuji. S přáním hezkého dne

Klára Setničková

- 1) **Kolik dětí - cizinců je vyučováno na vaší škole?**

- 2) **Jaké jsou tyto děti národnosti?**

- 3) **Jak vaše škola pomáhá těmto dětem překonávat překážky nového prostředí?**

- 4) **Je u vás možná výuka českého jazyka nad rámec povinného vzdělávání?**

- 5) **Jakým jazykem komunikujete s dětmi, které mluví špatně česky?**

- 6) **Závisí míra ochoty pomoci dítěti - cizinci spíše na osobním rozhodnutí učitele, nebo je jeho povinností danou vedením školy?**

- 7) Používáte nějaký oficiální manuál při začleňování dětí - cizinců?**
- 8) Jaké národnostní skupiny se dle Vašeho názoru nejlépe a nejrychleji přizpůsobují výukovým nárokům českého školství?**
- 9) Zaznamenali jste nějaké rozdíly ve výuce mezi dětmi - cizinci a českými dětmi? Pokud ano, jaké? (pracovní tempo, pracovní nároky, svědomitost, aktivita apod.)**
- 10) Spatřujete rozdíly v chování mezi dětmi různých národnostních skupin? Jsou některé problémovější než jiné?**
- 11) Navštěvují tyto děti zájmové kroužky pořádané vaší školou? Pokud ano, které nejčastěji?**

Summary

Dítě - cizinec v české škole

Child - foreigner in a Czech school

Klára Setničková

This work is focused on the issue of foreign children in Czech schools. The theoretical part analyzes statistical data in foreign legislation, the system of education of foreigners in the Czech Republic and in selected countries. Further discusses the basic principles of multicultural education, the National Education Development Program in the Czech Republic, the Framework Educational Program for Basic Education and lists the various approaches to this training.

The practical part is described and analyzed in a survey that identifies how the Czech primary school helps children-foreigners overcome initial difficulties in teaching and integration into the team and how the teacher works with children who don't speak Czech very well.